

Ақша-кредит саясаты туралы БАЯНДАМА

қыркүйек 2020

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

Ақша-кредит саясаты туралы баяндама Ұлттық Банктің тоқсандық басылымы болып табылады, онда инфляцияға әсер ететін негізгі макроэкономикалық факторлардың талдауы, сондай-ақ макроэкономикалық өлшемдердің қысқа мерзімді және орта мерзімді перспективадағы болжамы қамтылады.

Құжат Ұлттық Банктің ресми интернет-ресурсында қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде электрондық нұсқада жарияланады.

Макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамы 2020 жылғы 28 тамыздағы, макроэкономикалық көрсеткіштердің талдауы 2020 жылғы 1 қыркүйектегі жағдай бойынша статистикалық ақпарат негізінде дайындалды.

МАЗМҰНЫ

АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ ЖАЙЛЫ БАЯНДАМАНЫ ЖАРИЯЛАУ КІРІСПЕ.....	5
ВВЕДЕНИЕ.....	6
I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ АХУАЛДЫҢ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	8
1.1. Болжамның алғышарттары.....	10
1.2. Базалық сценарий бойынша экономикалық даму серпіні.....	13
1.3. Болжамның баламалы сценарийлері.....	16
1.4. Орта мерзімді перспективадағы тәуекелдер.....	17
II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ.....	20
2.1. Базалық мөлшерлеме бойынша шешімдер.....	22
2.2. Ақшалай ұсыныс.....	23
2.3. Ақша нарығы.....	24
2.4. Валюта нарығы.....	25
2.5. Қор нарығы.....	27
2.6. Депозит нарығы.....	29
2.7. Кредит нарығы.....	30
III. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЛАР.....	32
3.1. Сыртқы сектор.....	34
3.2. Экономикалық белсенділік пен ішкі сұраныс.....	35
3.3. Инфляция.....	48
3.4. Еңбек нарығы.....	55
3.5. Фискалдық саясат.....	55
НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР МЕН ҰҒЫМДАР.....	62
НЕГІЗГІ ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ.....	65
БОКСТАР	
1-бокс. Несиеге қабілеттіліктің тұрақты деңгейі.....	40
2-бокс. Пандемияның Қазақстан экономикасының нақты секторына әсері....	42
3-бокс. 2020 жылғы 1-жартыжылдықтағы экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының қаржылық жағдайын бағалау.....	43
4-бокс. KASE индексі және Қазақстан экономикасы.....	45
5-бокс. Дәрілік заттар мен жеке пайдаланылатын тауарларға баға белгілеу....	53
6-бокс. Мемлекеттік борышқа байланысты емес фискалдық қағидалардың сақталуын талдау.....	59

Ақша-кредит саясаты жайлы баяндаманы жариялау туралы

Инфляциялық таргеттеу режиміне көшкен сәттен бастап коммуникация Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметінде маңызды орын алады. Ақша-кредит саясаты саласында шешімдер қабылдау процесін түсіндіруге және қабылданған шаралардың мазмұнына ерекше назар аударылады.

Ұлттық Банк коммуникациялық саясатты одан әрі жетілдіру және өз қызметінің ақпараттық ашықтығын арттыру мақсатында тоқсан сайынғы негізде ақша-кредит саясаты туралы баяндаманы жариялауға кіріседі.

Ақша-кредит саясаты туралы баяндаманың мақсаты, бұрын жарияланған Инфляцияға шолудың мақсаты секілді, базалық мөлшерлеме бойынша қабылданған шешімнің негізін құрайтын факторларды жалпы жұртшылыққа егжей-тегжейлі түсіндіру болып табылады. Сонымен бірге, Инфляцияға шолудан айырмашылығы, жаңа құжаттың құрылымы мен мазмұнына біраз өзгерістер енгізілді.

Ақша-кредит саясаты туралы баяндамада ақша-кредит саясаты мен реттеушінің іс-әрекеттеріне арналған бөлім неғұрлым кеңінен берілген. Әлемдік экономиканы, сауда әріптес елдердегі экономикалық жағдайды және тауар нарықтарын талдауды, ішкі экономиканы, бюджет саясатын және инфляциялық процестерді дамытуды қамтитын болжамның ағымдағы шарттарының сипаттамасы «Макроэкономикалық жағдайлар» деген жеке бөлімде ұсынылған.

Сонымен қатар, ақша-кредит саясаты бойынша қабылданған шешімнің негізінде жатқан экономикалық ахуал мен инфляциялық тәуекелдердің даму перспективаларын түсіндіруге бұрынғысынша орталық рөл беріледі. Өзекті мәселелер бойынша жекелеген тақырыптық бокстарды жариялау тәжірибесі сақталған.

КІРІСПЕ

2020 жылғы 7 қыркүйекте Ұлттық Банк базалық мөлшерлемені пайыздық дәлізді $\pm 1,5$ п.т. сақтай отырып жылдық 9,00% деңгейінде сақтау жөнінде шешім қабылдады.

Әлемдік экономика covid-19 пандемиясының айтарлықтай теріс әсерін сезінуді жалғастыруда. 2020 жылдың екінші тоқсанында әлемнің көптеген елдерінде локдаун режимінің сақталуы дамыған елдерде де, дамушы елдерде де экономикалық белсенділіктің айтарлықтай төмендеуіне әкелді. Өз кезегінде, Қазақстанның негізгі сауда серіктес елдеріндегі жағдай әртүрлі бағытта қалыптасты. Карантиннен шыққаннан кейін Қытай экономикасы қалпына келуді жалғастыруда, ал ЕО елдері мен Ресей өнеркәсіптің, инвестициялардың, сыртқы сауданың құлдырауынан және әлсіз ішкі сұраныс жағдайында қысқаруды жалғастырды. 2020 жылы Қазақстанның негізгі сауда әріптестері-елдердің экономикасы қысқарғаннан кейін ағымдағы жылдың төмен базасы жағдайында және шектеу шараларын алынғаннан кейін өсудің оң траекториясына оралу көзделіп отыр.

Қазақстан экономикасы COVID-19 пандемиясының теріс ықпалында қалып отыр. Локдаунның енгізілуі және 2020 жылғы шілдеде карантиндік шектеулердің күшеюі елдегі эпидемиологиялық жағдайдың күрт нашарлауы аясында экономикалық белсенділікке теріс әсер етті. ОПЕК + келісімдерін орындау аясында мұнай өндіру қарқынының жоспарлы төмендеуі қосымша фактор болды.

Мәселен, 2020 жылғы жеті айдың қорытындысы бойынша Қазақстанның ЖІӨ жылдық мәнде 2,9%-ға қысқарды (2020 жылғы қаңтар – маусымда-1,8%-ға қысқарту). Экономикалық белсенділіктің теріс динамикасының күшеюі қызмет көрсету секторындағы, атап айтқанда, сауда мен көліктегі терең құлдырауға байланысты. Бұдан басқа, тауар өндіру секторында тау-кен өнеркәсібіндегі қысқарудың салдарынан баяулау байқалды.

Жылдық инфляция 2020-2021 жылдарға белгіленген 4-6% нысаналы дәлізден жоғары қалыптасуды жалғастыруда. 2020 жылғы тамызда жылдық инфляция 7,0%-ды құрады, бұл тұтастай алғанда Ұлттық Банктің бағалауына сәйкес келді. Өндірушілер бағасының жоғары өсу қарқынының сақталуынан туындаған азық-түлік өнімдеріне бағаның өсуі, халықтың нақты ақшалай табысының төмендеуінен, сондай-ақ карантиндік шаралардың сақталуынан туындаған басылған тұтынушылық сұраныс аясында инфляцияның азық-түлікке жатпайтын және сервистік компонентінің тұрақты динамикасымен нивелирленді.

Халықтың инфляциялық күтулерінің бағасы өсті. 2020 жылғы тамызда инфляцияның сандық бағасы бір жыл бұрын 6,9%-ды құрады. Өткен 12 айда бағаның неғұрлым жылдам өсуін байқаған респонденттердің үлесі 65% – ға дейін өсті (Шілдеде-64%).

Әлемдік өнеркәсіптегі жағдайдың біршама жақсаруы және covid-19-ға қарсы шектеу шараларын бәсеңдету аясында тауар нарықтарындағы жағдай жақсара бастады. 2020 жылдың тамызында Brent маркалы мұнайдың құны орташа есеппен 44,7 долларды құрады. АҚШ долл. құрады, бұл шілде айындағы көрсеткіштен 3,5% - ға жоғары және 2020 жылғы сәуірге қарағанда 2,4 есе жоғары. ОПЕК+ қатысушы елдерінің мұнай өндіруді төмендету жөніндегі келісімнің және АҚШ пен Канадада мұнай өндірудің әлсіздігінің нәтижесінде әлемдік тұтыну серпінінің жақсаруы және әлемдік мұнай өндірісі көлемінің төмендеуі мұнай бағасының өсуіне ықпал етті. Дегенмен, сұраныстың одан әрі серпініне қатысты жоғары белгісіздікті және әлемдік тауар нарықтарындағы күшті құбылмалылықты ескере отырып, «2020 жылғы тамыз-қыркүйек» болжамды раунды шеңберінде базалық сценарий ретінде Brent мұнайының бағасы 2020-2021 жылдардағы орташа алғанда 40 АҚШ доллары деңгейінде және алдыңғы бағалармен салыстырғанда 5 долларға өсу жағына қайта қаралды, ал 2021 жылы өзгерген жоқ.

Ұлттық банктің болжамдары бойынша 2020 жылдың соңына дейін жылдық инфляцияның одан әрі 8,0%-ға дейін, алдыңғы болжамның төменгі шекарасына жақын 8,0-8,5% - ға дейін үдеуі күтілуде. Азық-түлік бағасының жоғары өсуін сақтау және ақылы қызметтер инфляциясының біршама жеделдеуі салдарынан инфляциялық процестер жеделдетіледі. 2020 жылдың жоғары базасы мен азық-түлік тауарлары бағасының неғұрлым қалыпты өсуі аясында 2021 жылдың соңына қарай жылдық инфляцияның 4-6% нысаналы дәліздің жоғарғы шегіне қарай баяулауы күтілуде.

Ұлттық Банк 2020 жылдың соңына қарай экономиканың өсу қарқыны бойынша өзінің күтуін нашарлатты, бұл 2020 жылдың екінші тоқсанындағы экономикалық белсенділіктің неғұрлым терең құлдырауына, сондай-ақ 2020 жылдың шілдесінде локдаун режимінің қайта енгізілуіне байланысты болды. Ұлттық Банктің жаңартылған болжамдарына сәйкес, 2020 жылы Қазақстанның ЖІӨ 2,0%-2,3%-ға қысқарады.

Бұл шектеу шаралары, халықтың нақты кірістерінің төмендеуі және еңбек нарығындағы ахуалдың нашарлауы аясында ішкі тұтынушылық және инвестициялық сұраныстың төмендеуіне байланысты болады. Экспорттың төмендеуіне ОПЕК+ мәмілесінің сақталуы, сыртқы сұраныстың әлсіздігі және мұнай бағасының төмендеуі ықпал ететін болады. Сонымен бірге, мемлекеттің экономикалық белсенділікті ынталандыруға бағытталған шаралары және неғұрлым қалыпты импорт COVID-19 пандемиясының экономикалық белсенділік серпініне теріс әсерін жұмсартуға мүмкіндік береді. 2021 жылы 2020 жылғы базаның төмендігі, эпидемиологиялық жағдайдың жақсаруы және Қазақстанның экспорттық өніміне сыртқы сұраныстың артуы аясында экономикалық өсудің оң қарқыны қалпына келеді.

Алдыңғы болжамды раундпен салыстырғанда ішкі және сыртқы факторлар тарапынан инфляция үшін тәуекелдер аздап төмендеді, бірақ жоғары деңгейде қалып отыр. Сонымен, әлемдегі эпидемиологиялық жағдайдың жақсаруына қарамастан, коронавирустың екінші толқыны қаупі сақталуда. Бұл Қазақстанның негізгі сауда серіктестерінің экономикалық белсенділігінің әлсіреуіне, экспорттық өнімге сұраныстың және жаһандық инвесторлардың тәуекел-тәбетінің төмендеуіне алып келеді. Сонымен қатар, инфляциялық процестердің ықтимал үдеуі, Ресейге қатысты санкциялық риториканың одан әрі күшеюі және АҚШ пен Қытай арасындағы сауда қарама-қайшылықтарының өсуі инфляцияның маңызды тәуекелдеріне жатады.

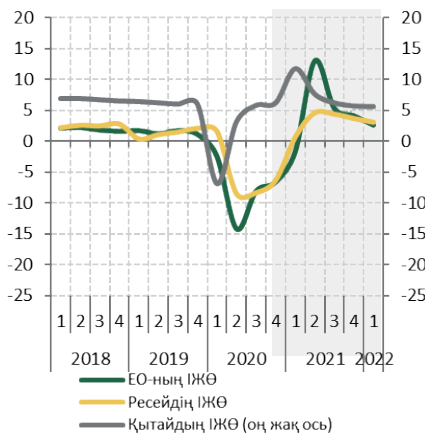

I.

МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ АХУАЛДЫҢ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

1.1. Болжамның алғышарттары

1-график. Қытайдың, ЕО-ның, Ресейдің* ІЖӨ нақты өсу қарқыны, ж/ж, %

Дереккөзі: Eurostat, National Bureau of Statistics of China, Rosstat, Consensus Ecs.

Әлемдік экономиканың даму перспективалары әлі де жоғары белгісіздікпен байланысты. Вирустың қайта өршуі жағдайында экономикалық белсенділіктің қалпына келуі баяу қарқынмен өтуде, бұл экономиканы қайта іске қосу және дағдарысқа дейінгі өндіріс деңгейлерін қалпына келтіру процесін кешіктіреді. Соған қарамастан, халықаралық ұйымдар жаһандық экономиканың ең үлкен құлдырауы 2020 жылғы екінші тоқсанда іске асты және 2021 жылы әлемдік экономиканың өсу қарқыны жағымды жаққа қарай өтеді деп санайды. Жалпы, 2020 жылы әлемдік ІЖӨ 3,7-4,5%-ға қысқарады, ал 2021 жылға қарай жылдық өсім 5%-дан асады деп күтілуде.

COVID-19 вирус ауыруының қайта өршуі және Еуропалық Одақ елдерінде карантиндік шектеулерді сақтау қажеттілігі жағдайында бұрын болжанғаннан баяу қалпына келтіру күтілуде. 2020 жылы ЕО экономикасының қысқаруы 7,8%-ды¹ (ж/ж) құрайды (2020 жылғы 11 мамырдағы алдыңғы бағалау -7,2%) (57-график). Экономиканың төмендеуі жұмыспен қамтудың күтілетін қысқаруы және болашақ кірістердің белгісіздігіне байланысты үй шаруашылықтарының үнемдеуге бейімділігінің артуы, сондай-ақ банкроттықтың толқыны және Ұлыбританиямен келісімнің болмауы жағдайында ішкі сұраныстың әлсіздігіне байланысты болады. 2021 жылы ЕО экономикасы қалпына келеді, экономикалық өсім 5,3% (ж/ж) құрайды.

2020 жылдың қорытындысы бойынша Қытай экономикасының өсу қарқыны 2,1%-ға² дейін баяулайды (2020 жылғы 11 мамырдағы алдыңғы бағалау 1,4%) (1-график). Вирус аясында экономикалардың аса баяу қайта іске қосылуы, АҚШ пен ЕО-мен экономикалық қатынастардың нашарлауы, сондай-ақ елдің көп бөлігіне зардабы тиген жақында болған қатты су тасқыны салдарынан жоғары өсу әлсіз сыртқы саудамен шектеледі. 2021 жылы экономика өсімінің болжамы 7,8% (ж/ж) құрайды.

Өз кезегінде, Ресей экономикасы болжам бойынша 2020 жылы 5,1%-ға³ (ж/ж) төмендейді (2020 жылғы 18 мамырдағы алдыңғы бағалау -5,0%), бұған Ресейде және басқа да елдерде бұрын күтілгеннен гөрі шектеулердің неғұрлым ұзақ қолданылуына байланысты іскерлік белсенділіктің, ішкі және сыртқы сұраныстың күтілетін қысқаруы әсер етеді (2-график). Сондай-ақ дағдарысқа дейінгі кезеңге қарағанда мұнай баға-

¹ Consensus Ecs-тың 2020 жылғы 10 тамыздағы болжамы

² Consensus Ecs-тың 2020 жылғы 10 тамыздағы болжамы

³ Consensus Ecs-тың 2020 жылғы 17 тамыздағы болжамы

сының неғұрлым төмен серпіні өсуге теріс үлес қосатын болады. 2021 жылы 3,4%-ға дейін (ж/ж) өсімді қалпына келтіру күтілуде.

Болжамды кезеңде Қазақстандағы тұтыну бағаларына сыртқы инфляциялық қысым шектеулі болып табылады, бұл Қазақстанның сауда әріптес елдерінде инфляцияның нысаналы бағдарлардан төмен болуымен байланысты болады (2-график).

Өткен болжамды раундпен салыстырғанда ЕО елдеріндегі инфляция болжамы айтарлықтай өзгерістерге ұшыраған жоқ.

2020 жылдың соңына дейін неғұрлым әлсіз тұтынушылық сұраныс бағаларға тежеуші әсер болады.

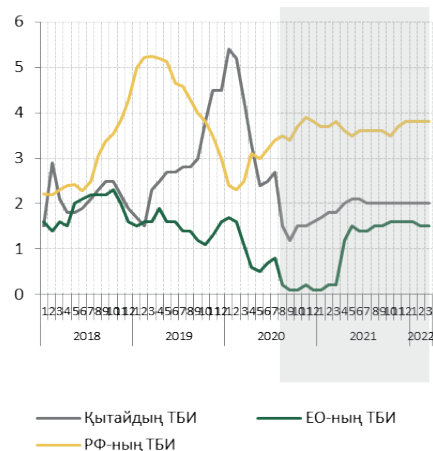
Сонымен қатар, жұмыс іздеп жүрген жұмыссыздардың көптігіне байланысты жұмыс күшінің шығындарының қалыпты өсуі, сондай-ақ Германияда қосылған құн салығының төмендеуі де төмен қысымға әкелуі мүмкін. Бұл ретте, кейбір жоғарлатылма қысым жаһандық өндірістік-өткізу тізбегіндегі үзілістерге, сондай-ақ ЕО-да қабылданған әлеуметтік қашықтандыру шараларына әкелуі мүмкін. 2021 жылға қарай экономикалық өсу қалпына келген сайын бағаларға қысым күшейеді. Бағаның өсуіне мұнай бағасының болжамды өсуі де жанама әсер етеді.

Қытайда жылдық инфляция 2020 жылы орта есеппен 2,7%-ды, ал 2021 жылы 2,0%-ды құрайды. Азық-түлік тауарлары бағасының ағымдағы өсуі тұрақтанады деп күтілуде. Сондай-ақ, экономиканың күтілетін күрт өсуіне қарамастан, тұтынушылық сұраныстың қалпына келуі біртіндеп болады, нәтижесінде елдегі бағаның өсуіне тежеуші әсер етеді.

Ресейдегі инфляциялық процестер 2020 жылдың қысқа мерзімді кезеңіндегі үдеуден кейін жылдың соңына қарай баяулайды. 2021 жылы жылдық инфляция Ресей Банкінің мақсатты мәнінен төмен болады. Тұтыну бағасының өсуіне дезинфляциялық қысым экономиканың әлсіз өсуіне, рубльдің салыстырмалы түрде тұрақты бағамына, сондай-ақ күтілетін жақсы өнімге әсер етеді.

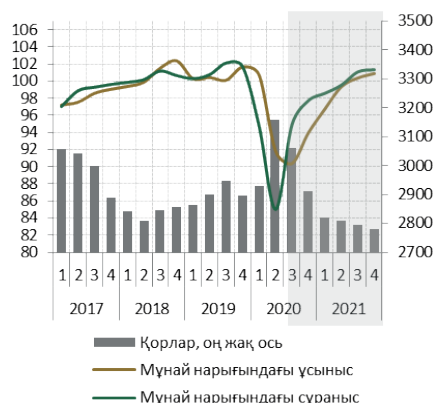
Қалыптасып отырған макроэкономикалық жағдайлар аясында **орталық банктердің (АҚШ ФРЖ, ЕОБ, Қытай Банкі) одан әрі іс-қимылдары экономикалық белсенділікті қолдауға** және елдердің дағдарыстан тез арада шығуына бағытталатын болады. Өз кезегінде, Ресей Банкінің іс-әрекеті бойынша, пандемияның жағымсыз әсеріне байланысты нарық негізгі мөлшерлеменің жаңа төмендеуін және инфляциялық фонның жоғарылау тәуекеліне байланысты одан әрі іркілісті күтеді.

2-график. Қытайдағы, ЕО-дағы, Ресейдегі инфляция, ж/ж %

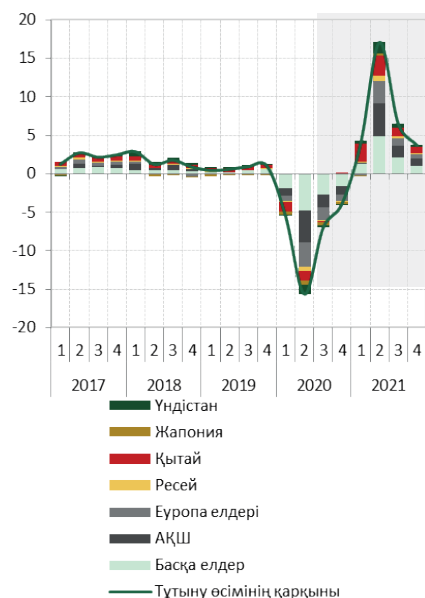
Дереккөзі: Eurostat, National Bureau of Statistics of China, Росстат, ЦБ РФ, Consensus Ecs., European Commission, ҚРҰБ болжамы

3-график. Әлемдік мұнай нарығының серпіні, млн барр./тәулігіне

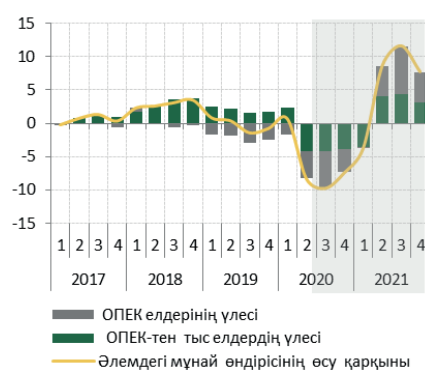
Дереккөзі: EIA

4-график. Мұнайды әлемдік тұтыну, ж/ж

Дереккөзі: EIA

5-график. Мұнайды әлемдік өндіру, ж/ж, %

Дереккөзі: EIA

Карантиндік шектеулерді жеңілдету және COVID-19-ға байланысты локдаун режимін алып тастау, күтілгендей, әлемдік мұнай нарығына оң әсер етті, бұл мұнай бағасының құбылмалылығының төмендеуінен және мұнайды тұтыну деңгейінің жоғарылауынан көрінеді. 2020 жылғы үшінші тоқсаннан бастап мұнай бойынша сұраныс ұсыныстан асып түседі деп болжануда, осылайша бағаның өсуін қолдайды және жыл басынан бері жинақталған мұнай қорларының төмендеуіне ықпал етеді (3-график).

EIA болжамдық кезең ішінде мұнайдың әлемдік тұтынуы өседі деп есептеп отыр. Алайда, халықаралық ұйымдардың бағалауы бойынша мұнайға сұраныс 2019 жылғы дағдарысқа дейінгі деңгейге 2022 жылдан кейін оралады, оған авиациядағы және жалпы әлемдік экономикадағы ұзақ қалпына келтіру процесі әсер ететін болады. Сондай-ақ, халықаралық ұйымдардың бағалауы бойынша, вирустың қайтадан кең ауқымды өршуі жағдайында да, мұнайға деген сұраныстың әсері 2020 жылғы сәуірдегі алғашқы соққы кезіндегідей жойқын болмайды, өйткені елдердің инфекциялармен күресуге дайындықтары жақсы. Осылайша, 2020 жылы мұнайға әлемдік сұраныс тәулігіне 93,1 млн баррельге, ал 2021 жылы тәулігіне 100,2 млн баррельге жетеді.

Тұтынудың өсуіне Қытай, АҚШ, Үндістан және ЕО елдері оң үлес қосады (4-график).

Әлемдік мұнай өндірісі төмендей береді. 2020 жылғы үшінші тоқсанда алдыңғы тоқсанмен салыстырғанда тәулігіне 1,5 млн баррельге, 2020 жылдың қорытындысы бойынша 2019 жылмен салыстырғанда тәулігіне 6,4 млн баррельге төмендеу күтілуде. Жалпы алғанда, 2020 жылы мұнай өндірудің әлсіз серпіні ОПЕК+ қатысушы елдерінің мұнай өндіруді төмендету жөніндегі келісім шеңберінде өндірудің қысқаруымен, сондай-ақ 2019 жылға қарағанда АҚШ пен Канадада мұнай өндірудің неғұрлым төмен қарқынымен түсіндіріледі. **2021 жылы әлемде мұнай өндірудің орташа жылдық деңгейі тәулігіне 2020 жылғы 94,2 млн баррельден 99,4 млн баррельге дейін өседі (5-график).**

Әлемдік мұнай нарығындағы ағымдағы жағдайды және халықаралық ұйымдардың жаңартылған болжамдарын назарға ала отырып, 2020 жылғы үшінші тоқсаннан бастап 2022 жылғы бірінші тоқсанға дейінгі кезеңге арналған макроэкономикалық болжамдарды әзірлеу кезінде Ұлттық Банк экономиканы дамытудың 3 сценарий: базалық, пессимистік және оптимистік нұсқаларын алып қарайды.

Базалық сценарий кезінде Brent маркалы мұнайдың бағасы орта есеппен бір баррель үшін 40 АҚШ долларын құрайды және болжамды кезең ішінде осы деңгейде сақталады.

Пессимистік сценарий кезінде мұнайдың бағасы 2021 жылы орташа алғанда барреліне 30 АҚШ доллары деңгейінде болжанады, бұл әлемдік экономиканың неғұрлым ұзақ қалпына келуіне, мұнай ұсынысының сұраныстан асып кетуіне байланысты болады.

Оптимистік сценарий бойынша әлемдік экономиканың тез қалпына келуі және әлемдік мұнай нарығында тапшылықтың пайда болуы аясында 2021 жылы орташа алғанда мұнайдың бағасы барреліне 50 АҚШ долларын құрайды деп болжануда.

1.2 Базалық сценарий бойынша экономикалық даму серпіні

ОПЕК+ өндіру көлемін шектеу жөніндегі мәмілені сақтау және карантиндік шектеулерді алып тастау аясында энергия ресурстарына сұраныстың артуы мұнай баға белгіленімінің қалпына келу өсіміне ықпал етті. Алайда, сұраныстың одан әрі қарай серпініне қатысты белгісіздіктің жоғары деңгейін және әлемдік тауар нарықтарындағы күшті құбылмалылықты ескере отырып, «2020 жылғы тамыз-қыркүйек» болжамды раунды шеңберінде Brent мұнайының орташа бағасы 2020-2021 жылдары бір баррель үшін 40 АҚШ доллары деңгейінде қаралады. «2020 жылғы мамыр-маусым» болжамдық раундпен салыстырғанда 2020 жылғы мұнайдың орташа жылдық бағасы бір баррельге 5 АҚШ долларына арттыру жағына қайта қаралды, ал 2021 жылы өзгерген жоқ.

Ұлттық Банк 2020 жылдың соңына қарай экономикалық белсенділік серпіні бойынша өз күтулерін нашарлатты. Ұлттық Банктің болжамдарына сәйкес, 2020 жылы Қазақстанның ІЖӨ 2,0-2,3%-ға қысқарады.

ІЖӨ серпіні бойынша болжамдардың нашарлауы ішкі сұраныстың (тұтынушылық және инвестициялық) бұрын болжанғаннан анағұрлым терең төмендеуін күтумен байланысты. Тұтыну сұранысының қысқаруы 2020 жылғы 5 шілдеден бастап карантинді қайта енгізу жағдайында күшейген нақты сектордағы іскерлік белсенділіктің төмендеуі аясында халықтың нақты ақшалай кірістерінің төмендеуіне байланысты болады.

Әлеуметтік бағытталған мемлекеттік шаралар үй шаруашылықтарының тұтынушылық белсенділігін тек қолдай алады, бірақ жеделдете алмайды. Ішкі тұтынудың ең көп қысқаруы 2020 жылғы екінші және үшінші тоқсандарда күтіледі. 2020 жылғы шілдеде енгізілген локдаун және демалыс күндеріндегі шектеулер халықтың сұранысын жүзеге асыруын тежеп отырады.

Өткен кезеңдермен салыстырғанда теңгенің АҚШ долларына қатысты неғұрлым әлсіз айыр-бастау бағамы, сондай-ақ жылдық инфляцияның жеделдеуі қосымша шектейтін факторларға айналады. Жаңа жағдайларға бейімделуіне қарай 2020 жылдың соңына қарай халық тарапынан кейінге қалдырылған сұраныстың іске шығыстарының әлсіз қалпына келтірілуі байқалатын болады.

Экономикадағы инвестициялық белсенділіктің төмендеуі жалпы жинақтауға теріс үлес қосады. 2020 жылғы екінші және үшінші тоқсандарда мұнай бағасының неғұрлым жоғары серпініне және тау-кен өнеркәсібіндегі ірі жұмыстардың біршама қайта жандануына байланысты жыл соңына қарай теріс емес динамикаға дейін біртіндеп қалпына келтіру күтілуде. Бизнесті қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру нәтижесінде инфрақұрылымдық жобалар

тарапынан оң қозғалыс күтіледі. Бұл ретте, ТШО-дағы құрылысты қалпына келтіру мерзімдері мен қарқынына қатысты белгісіздік сақталып отыр, бұл жобалар кейінге қалдырылған немесе тоқтап қалған жағдайда негізгі капитал жинақталуының неғұрлым қатты құлдырау қаупін күшейтеді.

Тұтынушылық та, инвестициялық та ішкі сұраныстың қысқаруы импорт серпініне әсер етеді. Ең көп құлдырау инвестициялық және аралық импорт бойынша күтілуде, оның қалпына келуі инвестициялық белсенділік серпініне байланысты болады. Ішкі сұраныстың төмендігі және теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуі тұтыну импортын тежейтін болады. Осылайша, 2020 жылы нақты импорттың қысқаруы күтілуде, бұл ІЖӨ серпініне оң үлес қосады және оның төмендеуін шектейді.

Мұнай мен газ конденсатын өндірудің күтілетін төмендеуіне байланысты нақты экспорттың айтарлықтай қысқаруы күтілуде. Бағалау бойынша 2020 жылы мұнай өндіру көлемі 85 млн тоннаны құрайды. Әлемдік мұнай нарығындағы баға серпіні және сауда әріптестері, атап айтқанда, отандық минералдық шикізаттың негізгі тұтынушысы – Еуропалық Одақ елдері тарапынан сұраныстың төмендеуі қосымша теріс фактор болады.

Үкімет тарапынан контрциклдық шаралар жүргізу аясында мемлекеттің тұтынуы тарапынан оң үлес байқалатын болады. Еңбекақы төлеуге және тауарлар мен қызметтерді ағымдағы тұтынуға арналған шығыстардың одан әрі өсуі күтілуде.

2021 жылы 2020 жылғы базаның төмендігі және эпидемиологиялық жағдайдың жақсаруы аясында экономикалық өсудің оң қарқыны 3,5% -3,8%-ға дейін қалпына келеді.

Орта мерзімді перспективада ІЖӨ-нің өсуі бойынша болжамдар алдыңғы бағалармен салыстырғанда айтарлықтай өзгерістерге ұшыраған жоқ.

Тұтыну белсенділігінің артуы халықтың нақты кірістерінің және тұтынушылық кредиттеудің қалпына келтірілуімен, еңбек нарығындағы ахуалдың жақсаруымен және эпидемиологиялық жағдайдың қалыпқа келуімен қатар жүретін болады. Инвестициялық белсенділік ішкі және сыртқы сұраныстың кеңеюі аясында, сондай-ақ инвестициялық сипаттағы кейінге қалдырылған жобаларды іске асыру нәтижесінде өсетін болады. Экспорттың ұлғаюы Қазақстанның сауда әріптес елдеріндегі экономикалық белсенділіктің оң серпінін қалпына келтіру аясында сыртқы сұраныстың кеңеюіне байланысты болады. ҚР Ұлттық қорынан 1 трлн теңгеге нысаналы трансферттер бөлу аясында мемлекеттік тұтыну 2021 жылы оң серпінін көрсетуді жалғастырады, алайда 2020 жылмен салыстырғанда өсу қарқыны баяулайды.

Сонымен қатар, экономикалық белсенділік серпініне ішкі тұтынушылық және инвестициялық сұранысты қалпына келтірумен қатар импорттың артуы тежеуші әсер етеді.

Ұлттық банктің болжамдары бойынша 2020 жылдың соңына дейін жылдық инфляцияның одан әрі 8,0%-ға дейін, алдыңғы болжамның төменгі шекарасына жақын 8,0-8,5% - ға дейін үдеуі күтілуде. Инфляциялық қысымның біршама әлсіреуі тұтынушылардың төмен сұранысына байланысты болады деп күтілуде. Азық-түлік бағасының жоғары өсуінің сақталуы және ақылы қызметтер инфляциясының біршама жеделдеуі салдарынан инфляциялық процестер жеделдетіледі (6-график).

Қысқа мерзімді кезеңде азық-түлік инфляциясының жеделдеуі жеткізу тізбегінің бұзылуымен, шикізат өнімінің қымбаттауы аясында өндірушілер бағасының өсуімен және импорттық өнім бағасының өсуімен байланысты болады. Бұл ретте қысқа мерзімді болжамды кезеңнің соңына қарай жылдық азық-түлік инфляциясы 2019 жылғы жоғары айлық мәндер есебінен шығу және күтілген айлық өсу қарқынының табиғи серпінге оралуы аясында баяулайтын болады.

Өндіріс өсімінің тұтынудан асып кетуінен туындаған қорлардың күтілетін өсуі жағдайында дәнді дақылдарға ФАО индексінің төмендеуі инфляцияны тежеуші фактор болып табылады.

Дағдарысқа дейінгі бағалар бойынша сатылатын тауар қорларының сарқылуымен бірге теңгенің айырбастау бағамын бағаларға ауыстырудың кейінге қалдырылған әсерін іске асыру азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының өсуінің негізгі себебі болып табылады. Карантиндік шараларды біртіндеп жеңілдету аясында экономикалық белсенділікті қалпына келтіру ЖЖМ құнының өсуіне әкеледі деп күтілуде.

Халықтың сатып алу қабілетінің төмендеуі және нақты ақшалай кірістердің өсуінің баяулауы жағдайында азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының өсуін тұтынушылық сұраныстың төмендеуі тежейтін болады.

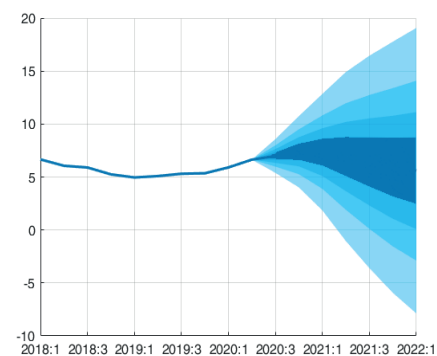
Қысқа мерзімді кезеңде ақылы қызметтерге бағаның қалыпты өсуі болжанады. Реттелетін қызметтер нарығындағы баға белгілеу ағымдағы серпінді сақтайды деп күтілуде.

Қызметтер құнының сыртқы факторларға әлсіз тәуелділігі, сондай-ақ азық-түлік өнімдері мен азық-түлікке жатпайтын тауарларға арналған шығыстардың елеулі бөлігінің ығысуымен бірге тұтынушылық сұраныстың әлсіздігі ақылы қызметтердің инфляциясына дезинфляциялық қысым көрсететін болады. Қызмет көрсету үшін шикізат пен материалдар құнының өсуі қызметтердің кейбір түрлеріне әлсіз сұраныспен теңестіріледі.

Жылдық инфляцияның орта мерзімді серпіні бойынша бағалаулар бұрынғы болжаммен салыстырғанда елеулі өзгерістерге ұшыраған жоқ. Оның 4-6% нысаналы дәліздің жоғары шегіне қарай баяулауы күтіледі.

Инфляциялық процестердің баяулауы 2020 жылы қалыптасқан инфляцияның жоғары статистикалық базасы мен әлсіз сыртқы инфляциялық қысымның аясында болады азық-түлік тауарлары бағасы өсуінің қалпына келуі қосымша дезинфляциялық әсер береді.

6-график. Тоқсан ішіндегі орташа инфляция, ж/ж, %

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамы

Сонымен бірге баға құрау үдерістеріндегі инерциялықтың сақталуы, экономикалық белсенділіктің қалпына келу жағдайларында шығарылым алшақтықтың бейтарап аймаққа оралуы және азық-түлікке әлемдік бағаның өсуі экономикадағы дезинфляциялық серпінді тежейтін болады (6-график). Сонымен қатар 1 трлн теңге мөлшерінде ҚР Ұлттық қорынан нысаналы трансферт бөлу аясында 2021 жылы әлсіз оң фискалдық импульс орта мерзімді кезеңде тұтынушылық және инвестициялық сұранысты қолдайды.

1.3 Болжамның баламалы сценарийлері

Әлемдік экономиканың даму перспективаларына байланысты тәуекелдердің және шикізет тауарларының тиісті сұранысының болу салдарынан Ұлттық Банк базалық сценарийден басқа мұнай бағасының баламалы сценарийлерін қарады.

Ұлттық Банк 2021 жылы мұнай бағасының бір баррель үшін 30 АҚШ долларына дейін құлдырау сценарийін пессимистік сценарий ретінде қарады.

Бұл сценарийді іске асыру әлемдегі COVID-19 пандемиясының теріс әсеріне байланысты әлем экономикасының мейлінше баяу қалпына келуінен тындауы мүмкін. Сонымен қатар бұрғылау қондырғылары санының ұлғаюы және қатысушы елдердің ОПЕК+ келісімін орындау тәртібінің әлсіз болуы аясында тақтатас мұнайын өндірудің біртіндеп өсуі себепті мұнай нарығында ұсныстың ұлғаюы болжанады.

Пессимистік сценарий дамыған жағдайда сыртқы сұраныс нашарлайды, бұл экспорттың көлеміне теріс әсер етеді. Төмен сұраныстың салдарынан бизнес рентабельділігінің күтілетін төмендеуіне және мұнай бағасының төмен болуына байланысты тау-кен секторының кәсіпорындары өндірісті және инвестициялық қызметті қысқартады, бұл шектес салаларға, ал кейіннен бүкіл экономикаға да әсер етеді. Сонымен қатар халықтың нақты ақшалай кірісінің құлдырауы тұтыншылық сұранысқа теріс әсер етеді. Нәтижесінде 2021 жылы Қазақстан экономикасының қалпына келуі базалық сценариймен салыстырғанда мейлінше ақырын болады. **2021 жылы ІЖӨ-нің нақты өсуі 2020 жылғы төмен база аясында 2,9-3,2% болады.**

Мейлінше баяу тұтынушылық және инвестициялық сұранысқа қарамастан, мұнай бағасының төмен болуы, тиісінше инфляциялық күтулердің өсуі және карантин жағдайларында импорт жеткізілімдерінің ықтимал бұзылуы аясында теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуі салдарынан тұтынушылық бағаның өсуі базалық сценарийге қарағанда жоғары болады. **2021 жылы жылдық инфляция нысаналы дәлізден жоғары болады.**

Оптимистік сценарий кезінде мұнай бағасы тезірек қалпына келеді және 2021 жыл ішінде бір баррель үшін 50 АҚШ доллары деңгейінде қалады.

Мұнай бағасының мұндай серпініне әлемдік экономиканың рецессиядан шығуына қарай мұнайға әлемдік сұраныстың мейлінше тез қалпына келуі және қатысушы елдердің мұнай өндіруді қысқарту туралы ОПЕК+ шартын қатаң орындауы септігін тигізеді, бұл мұнай нарығындағы тепе-теңдікке тезірек қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Бұндай сценарий кезінде сыртқы және ішкі сұраныстың мейлінше позитивтік серпіні базалық сценарийге қарағанда экономика өсуінің мейлінше жоғары қарқынына септігін тигізеді. Мәселен, **2021 жылы ІЖӨ өсу қарқыны 4,0-4,3%-ға дейін жылдамдайды.** Дегенмен, инвестициялық және тұтынушылық импортқа мейлінше жоғары сұраныс экономиканың өсуін біршама шектейді.

Айырбастау бағамының мықты серпіні және соған байланысты аздаған инфляциялық күтулер, сондай-ақ негізгі сауда әріптесі ретінде Ресейдің тарапынан аздаған инфляция импорты аясында инфляция траекториясы базалық сценариймен салыстырғанда төмен қалыптасатын болады. **2021 жылдың соңына қарай инфляция 4-6%-дық нысаналы дәлізге кіреді.**

1.4 Орта мерзімді перспективадағы тәуекелдер

Өткен болжам раундымен салыстырғанда ішкі және сыртқы факторлар жағынан инфляция үшін тәуекелдер ішкі және әлемдік экономиканың қалпына келуі аясында аздап төмендеді, бірақ бұрынғыдай жоғары деңгейде қалуда (7-график).

Болжам тәуекелдері бірінші кезекте коронавирустық инфекцияның таралуына байланысты. COVID-19 вирусымен ауыру жағдайлары бойынша ағымдағы статистиканы ескерсек, әлемдік экономика үшін басты тәуекел COVID-19-дың қайталап өршуі және соған байланысты мейлінше баяу және ұзақ қалпына келу болып қала береді. Мәселен, әлемде коронавируспен ауырудың ұлғаюы бұрынғыша экономикалардың қалпына келу процестерін айтарлықтай баяулатуы, шикізат бағасының төмендеуіне және елдердің арасында тауарлар мен қызметтердің жеткізілуін шектеуге алып келуі мүмкін, бұл түпкі нәтижесінде Қазақстанда инфляцияның жылдамдауына әсер етуі мүмкін.

Әлемдік экономиканың біртіндеп қалпына келуіне қарай және жалпы ОПЕК+ келісімін табысты орындау тәртібіне байланысты мұнай бағасы бір баррель үшін 40 АҚШ долларынан жоғары белгіде тұрақтанды. Жоғарыда аталған факторлар мұнай бағасының одан әрі құлдырау тәуекелін төмендетеді. Дегенмен, бұл тәуекел COVID-19 пандемиясы барысында белгісіздіктің болуына және оның әлем экономикасына және мұнай сұранысына әсер етуіне байланысты сақталуда. АҚШ пен Канадада мұнай

7-график. Сараптамалық тәсілге негізделген тәуекелдер картасы

Дереккөзі: ҚРҰБ есептері

өндірудің біртіндеп қалпына келуін, мұнайдың әлемдік қорының әлі де жоғары белгілерде сақталуын, коронавирустың ықтимал қайталап өршу нәтижесінде қайталап іске қосудың ұзақ болуын және негізгі мұнай импорттаушыларында қалпына келуді де мұнай нарығының одан әрі дамуының негізгі тәуекелдеріне жатқызады.

Сонымен қатар бірінші кезекте Ресейдегі инфляцияның ақырын ағымдағы серпіні және оның 2021 жылдың соңына дейін нысанадан төмен болу бойынша күтулердің аясында Қазақстанның сауда әріптес елдерінің тарапынан сыртқы инфляция импортының тәуекелі аздап төмендеді. Бұл жағдай ЕО мен Қытайда азық-түлікке жатпайтын төмен инфляциямен қатар сыртқы инфляциялық қысымның күшею тәуекелін төмендетеді.

Сыртқы азық-түлік инфляциясының жеделдеу тәуекелі бұрынғы деңгейде қалып отыр, алайда оны іске асыру өнеркәсіптік мақсаттарда астық сұранысының қалпына келуіне, шектеулі ұсыныс кезінде қорлардың ықтимал төмендеуіне қарай орта мерзімді кезеңде болуы неғұрлым ықтимал.

Сонымен бірге дамушы нарықтардан дамыған елдердің пайдасына капиталдың әкетілу тәуекелі жоғары болып қалуда. Бұрынғыша, АҚШ-ты қоспағанда, дамушы елдерде (Бразилия, Ресей, Индия, Латын Америкасы елдері) коронавируспен ауыру серпіні бойынша ең ауыр жағдай байқалады. Сонымен қатар соңғы уақытта бір жағынан ЕО-ның жекелеген елдері мен екінші жағынан Түркия, Беларусь және Ресей, сондай-ақ АҚШ пен Қытай арасындағы саяси және/немесе экономикалық келіспеушіліктер байқалады немесе шиеленісуі мүмкін. Бұл факторлар дамушы елдердің, оның ішінде Қазақстанның да валюталарының әлсіреуіне әкелуі мүмкін.

Жалпы алғанда, ішкі факторлар арасында сұраныс жағынан инфляциялық қысым тәуекелі жоғары болып қалуда, алайда, бұл тәуекелдің іске асуы орта мерзімді кезеңде болуы неғұрлым ықтимал. Бизнестің жұмыс істеуінің кейбір шектеулі шараларының сақталуы, халықтың нақты кірісінің азаюы және тұтынушылық кредиттеудің қысқару себебінен тұтынушылық сұраныстың қазіргі баяу серпіні жағдайында халықтың дағдарыс кезінде кейінге қалдырылған сатып алуларды іске асыруы және экономиканы мемлекеттік қолдаудың қосымша шараларының әсері 2021 жылы экономикадағы инфляциялық қысымды күшейтуі мүмкін.

2020 жылы дәнді дақылдардың өніміне оң көзқарастардың салдарынан 2021 жылы азық-түлік инфляциясының жеделдеу тәуекелі біршама төмендейді. Алайда, Қазақстан ішінде және шетелде карантин шараларын ықтимал сақтау/қайта енгізу өнім жеткізудің іркілістеріне әкелуі мүмкін, бұл түпкі нәтижесінде жекелеген тауар нарықтарында сұраныс пен ұсыныс теңгерімсіздіктерінің туындауына және бағалардың тиісті өсуіне әсер етуі мүмкін.

Азық-түлік инфляциясының күтілетін баяулауына байланысты инфляциялық күтулердің тұрақсызданбау тәуекелдері біршама төмендеді, алайда, ағымдағы жоғары инфляция және сыртқы және ішкі факторлардың әсерінен теңге бағамының әлсіреу тәуекелдерінің сақталуы инфляциялық күтулердің нысаналы дәліз ішінде орнығуына мүмкіндік бермеуі мүмкін.

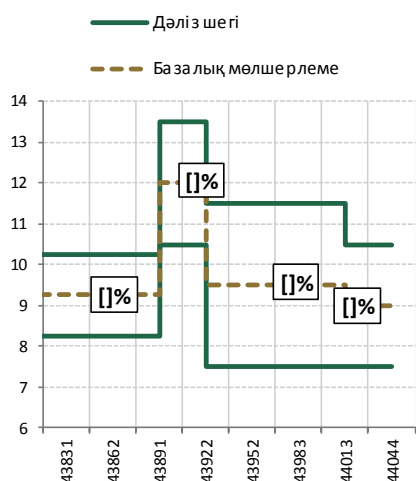

II.

АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ

2.1. Базалық мөлшерлеме бойынша шешімдер

8-график. 2020 жылғы базалық мөлшерлеме дәлізі, %

Дереккөз: ҚРҰБ

2020 жылдың басында COVID-19 коронавирусының таралуына байланысты күтілмеген өзгерістердің іске асуы және әлемдік шикізат нарықтарындағы бағаның төмендеуі елдің макроэкономикалық көрсеткіштерінің серпініне теріс әсер етті. Бұл көбінесе Ұлттық Банктің жүргізілетін ақша-кредит саясаты шеңберіндегі шешімдерін айқындады.

2020 жылғы бірінші тоқсанның соңында Ұлттық Банк макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етуге және сыртқы күтілмеген өзгерістердің Қазақстан экономикасына тигізген салдарын төмендетуге бағытталған қажетті шараларды қабылдай бастады. Ұлттық Банк 10 наурызда пайыздық дәлізді $\pm 1,5$ п.т. дейін кеңейтумен базалық мөлшерлемені 12,0%-ға дейін көтеру туралы кезектен тыс шешім қабылдады (8-график). Шешім сыртқы күтілмеген өзгерістер салдарының ел экономикасына таралуының алдын алуға және теңгелік активтерді қорғауға бағытталды. Сонымен қатар ол инфляциялық күтулердің өсуіне және айырбастау бағамын бағаларға ауыстыру әсеріне жол бермей, бағамға қысым көрсетуді төмендетуге септігін тигізді.

2020 жылғы екінші тоқсаннан бастап сыртқы және ішкі жағдайлардың нашарлауы аясында елдегі экономикалық белсенділіктің едәуір төмендеу тәуекелін ескере отырып, Ұлттық Банк ақша-кредит жағдайларын біртіндеп оңтайландыру процесін бастады. 2020 жылғы 6 сәуірде пайыздық дәлізді ± 2 п.т. дейін кеңейтумен базалық мөлшерлемені 9,5%-ға дейін төмендету туралы шешім қабылдады. Басқа іске асырылып жатқан дағдарысқа қарсы шаралармен бірге бұл шешім коронавирус таралуының теріс салдарын жоюға және іскерлік белсенділікті қолдауға бағытталды.

Кейінгі екі шешім шеңберінде 27 сәуірде және 8 маусымда базалық мөлшерлеме сыртқы нарықтардағы ахуалдың салыстырмалы түрде тұрақтануына және карантин шараларының қолданылуы нәтижесінде елдегі экономикалық белсенділіктің теріс серпінінің сақталуына байланысты бұрынғы деңгейде сақталды.

20 шілдеде Ұлттық Банк пайыздық дәлізді $\pm 1,5$ п.т. дейін тарылтумен базалық мөлшерлемені 9,0%-ға дейін төмендету туралы кезекті шешім қабылдады. Бұл шешім екі негізгі фактормен негізделді. Біріншіден, сыртқы сектор (негізгі сауда әріптес елдердегі инфляцияның баяулауы) және ішкі экономика (инвестициялық және тұтынушылық белсенділіктің баяулауы аясын-

да жиынтық сұранысқа қысым) тарапынан проинфляциялық тәуекелдердің әлсіреуі байқалды. Екіншіден, ІЖӨ бойынша жаңартылған деректер күтілгеннен мейлінше күшті экономикалық белсенділіктің қысқаруын көрсетті. 2020 жылғы бірінші жарты жылдықтың қорытындысы бойынша Қазақстанның ІЖӨ 1,5%-ға болжамды төмендеу кезінде жылдық көрсетуде 1,8%-ға қысқарды.

Пайыздық дәліздің тарылуы қаржы нарықтарындағы ахуалдың тұрақтануымен және экономиканың жаңа жағдайларға біртіндеп бейімделуімен негізделді. Бұл шара ақша нарығының мөлшерлемесін базалық мөлшерлемеге жақындатуға мүмкіндік береді, ақша нарығы мөлшерлемесінің құбылмалылығын төмендетуді қамтамасыз етеді және нарық қатысушыларында мейлінше орнықты күтулердің қалыптасуына септігін тигізеді.

TONIA мөлшерлемесі мен бір жылға болжанатын инфляция деңгейінің арасындағы айырма ретінде есептелетін нақты пайыздық мөлшерлеме өзінің ұзақ мерзімді деңгейінен төмен қалыптасады.

Сәуір мен шілдеде базалық мөлшерлеменің төмендеуін және 2020 жылғы жылдық инфляция болжамын ескере отырып нақты көрсетудегі базалық мөлшерлеменің мәні 0,5-1% болды. Бұл 3-3,5%-дық тепе-тең жарияланған деңгейден төмен. Тиісінше, ақша-кредит саясаты ынталандырушы сипатта болады.

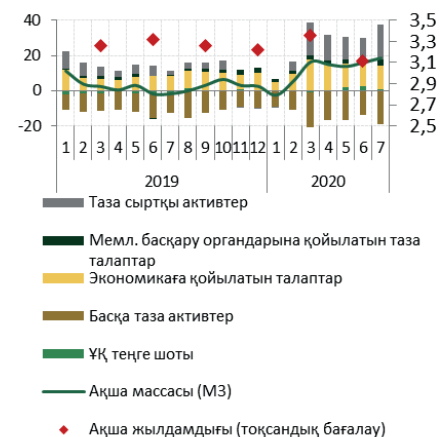
2.2. Ақшалай ұсыныс

Ақшалай ұсыныстың өсуі дағдарысқа қарсы шаралардың іске асырылуы, сондай-ақ бөлшек кредиттердің өсуі аясында жоғары деңгейде сақталуда.

Экономикадағы ақша ұсынысы ақша мультипликаторының төмендеуімен және ақша айналысының жылдамдығымен, сондай-ақ ақша массасының өсуінен асып түсетін ақша базасының өсуімен өсуде. Бұл ішкі сұраныстың төмендеуі және әлсіз кредиттеу серпінінің аясында ақша нарығындағы өтімділік профицитінің сақталуына септігін тигізеді. Орта мерзімді кезеңде экономикадағы іскерлік белсенділіктің қалпына келуіне қарай өсіп келе жатқан ақша массасын кейінге қалдырып бағаларға көшіру тәуекелі бар.

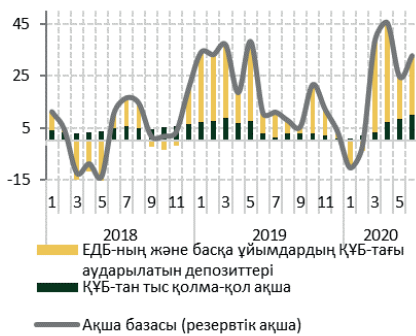
Ақшалай ұсыныстың өсуі 2020 жылғы наурыздағы күрт ұлғаяудан кейін жоғары деңгейде сақталуда. Кредит беру бағдарламаларын қаржыландыру үшін «Қазақстанның орнықтылық қоры» АҚ-ның капиталдандырылуына байланысты экономи-

9-график. Ақша массасы, ж/ж %

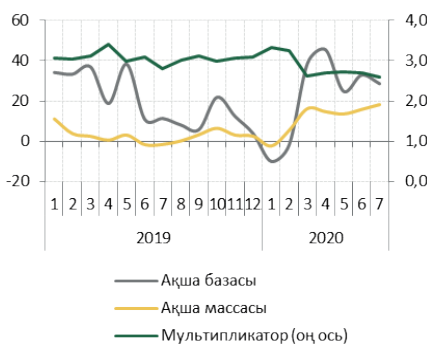
Дереккөз: ҚРҰБ

10-график. Ақша базасы, ж/ж %

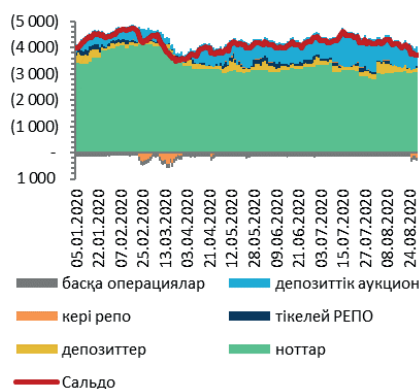
Дереккөз: ҚРҰБ

11-график. Ақша агрегаттарының өсуі, ж/ж

Дереккөз: ҚРҰБ

12-график. Ішкі нарықта ҚРҰБ операциялары бойынша ашық позиция

Дереккөз: ҚРҰБ

қаға, атап айтқанда орталық үкіметке және банктік емес қаржы секторына қойылатын талаптардың ұлғаюы ақша массасының өсуіне негізгі оң үлес қосады (9-график).

Бұл ретте ақша массасының өсуі іскерлік белсенділіктің баяулауы аясында экономикадағы ақша айналысы жылдамдығының төмендеуі жағдайында болады.

Ақша массасының құрылымында бағамдық қайта бағалау есебінен депозиттердің (17,1%-ға), сондай-ақ халықты қолдау үшін әлеуметтік төлемдердің (29,0%-ға) өсуі аясында айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуі байқалады.

Ақша базасы 2020 жылғы наурыздан бастап (шілдеде 28,5% ж/ж) «Қазақстанның орнықтылық қоры» АҚ капиталдандыруының және таза сыртқы активтердің өсуі аясында жоғары өсу қарқынын сақтауда. Баланс пассивтері тұрғысынан ҚРҰБ-дағы ЕДБ депозиттерінің және ҚРҰБ-дан тыс қолма-қол ақшаның өсуі ақша базасының өсу факторы болып табылады (10-график).

Ақша массасымен салыстырмалы түрде ақша базасының мейлінше тез өсуі нәтижесінде ақша мультипликаторы 2020 жылғы наурыздан бастап төмендеді (11-график).

2.3. Ақша нарығы

Өтімділік профициті жекелеген кезеңдерді қоспағанда, ақша нарығының мөлшерлемесіне базалық мөлшерлеменің пайыздық дәлізінің төменгі шегі деңгейіне дейін төмендетуші әсер етті. Ақша нарығының әртүрлі сегменттеріндегі мөлшерлемелер құбылмалылық кезеңдерінде спрэдтің кеңеюімен операциялық таргет деңгейіне жақын қалыптасты.

Ақша нарығы өтімділік профициті жағдайында жұмыс істеуді жалғастыруда. Артық өтімділік қысқа мерзімді ноттар, тікелей репо, сондай-ақ депозиттік операциялар, оның ішінде депозиттік аукциондар арқылы алынады (12-график).

Маусым-шілде айларында ҚРҰБ ноталары бойынша көлемдердің төмендеуі аясында депозиттік аукциондар арқылы өтімділікті алу көлемдерінің ұлғаюы байқалды. ҚРҰБ ноталары көлемінің төмендеуіне ноталарды шығаруды 1 жыл мерзімге тоқтата тұру ықпал етті. Бұл ретте, базалық мөлшерлеме төмендегеннен кейін Ұлттық банктің операциялары бойынша сальдоның, бірінші кезекте, депозиттер есебінен қысқаруы байқалды. 2020 жылғы та-

мыздың қорытындысы бойынша ҚРҰБ операциялары бойынша таза сальдо 4,2 трлн-нан 11,3%-ға төмендеді. 3,7 трлн. теңгеге дейін теңге.

2020 жылғы үшінші тоқсанда жылдық ноттар шығаруды тоқтата тұру 6 және 12 айлық ноттар үлесінің 2020 жылғы мамыр соңындағы 77%-дан 2020 жылғы тамыздың соңындағы жағдай бойынша 52%-ға дейін төмендеуіне әкелді.

TONIA теңгелік өтімділік ұсынысының өсуі нәтижесінде пайыздық дәліздің төменгі шегіне таман қалыптасты. Бұл ретте өтімділікке сұраныстың ұлғаюы аясында жекелеген кезеңдерде мөлшерлемелердің жоғарғы шекке дейін өсуі байқалды (13-график).

Мерзімі 1 күннен асатын ақша нарығының мөлшерлемелері мейлінше аз құбылмалы және негізінен базалық мөлшерлемеге жуық қалыптасады (14-график).

Своп нарығындағы мөлшерлемелер репо нарығындағы мөлшерлемелердің өсуі және теңгелік өтімділікке сұраныстың өсуі кезеңдерінде спрэдтің кеңеюімен TONIA мөлшерлемесіне жақын қалыптасты (15-график).

2.4. Валюта нарығы

2020 жылғы маусым-тамызда шикізат нарығындағы бағаның қолайлы серпініне қарамастан, дамушы елдер валюталарының, оның ішінде Ресей рублінің жалпы әлсіреуі теңгеге айтарлықтай төмендету әсерін тигізді.

Карантиндік шектеу шараларын қайталап енгізу валюталық операциялардың көлміне әсер етті.

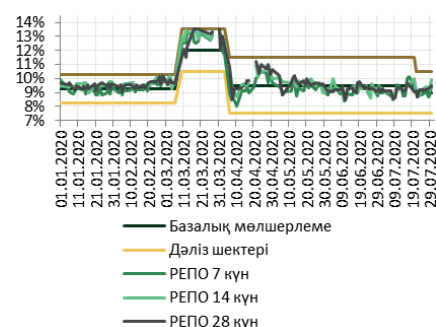
Мұнайға баға белгілеудің оң серпіні әлемдегі іскерлік белсенділіктің қайта жандануының өсуі, АҚШ-тағы мұнай қорлары қысқаруының, сондай-ақ ОПЕК+ мүше елдердің мұнай өндіруді қысқартуға арналған квоталарды сақтауының салдары ретінде энергия тасымалдаушыларға сұраныстың қалпына келуі аясында қалыптасып отыр. Бұл ретте 2020 жылғы 15 шілдеде ОПЕК + энергия ресурстарын тұтынудың қалыпты қалпына келуіне байланысты өндіріс көлемін ұлғайту арқылы келісімді жаңартты. 2020 жылғы маусым-тамызда мұнай бағасы бір баррель үшін 40 АҚШ долларынан жоғары бекітіліп, жекелеген кезеңдерде бір баррель үшін 45 АҚШ доллары белгісінен асып түсті.

13-график. Пайыздық мөлшерлемелер дәлізі және TONIA мөлшерлемесі

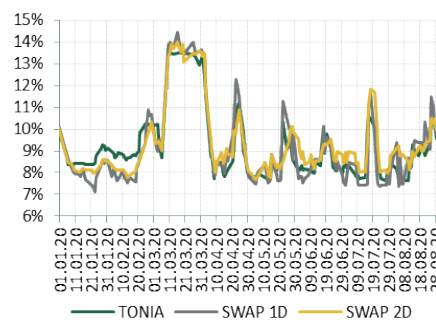
Дереккөз: ҚРҰБ, ҚҚБ

14-график. Пайыздық мөлшерлемелер

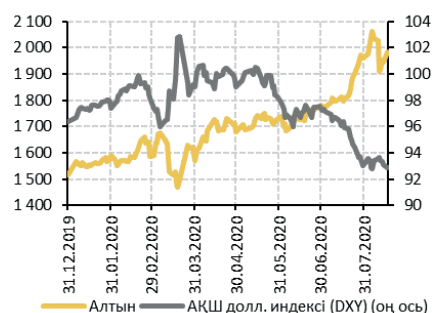
Дереккөз: ҚРҰБ

15-график. Ақша нарығы мөлшерлемелерінің серпіні

Дереккөз: ҚҚБ

16-график. АҚШ доллары индексінің және алтынның серпіні, бір унция үшін АҚШ доллары

Дереккөз: Thomson Reuters

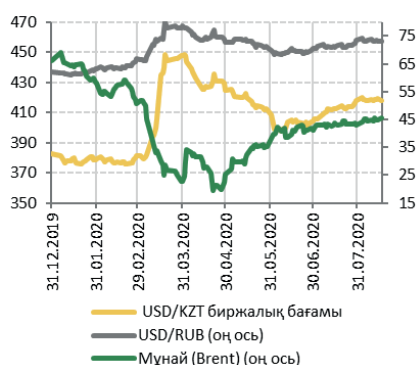
Мұнай бағасының өсуіне АҚШ доллары индексінің (DXU) төмендеуі де ықпал етті. Америка валютасына жасалған қысым фискалдық қолдаудың төмендеуі АҚШ экономикасын бәсеңдетеді және ФРЖ-ны ақша-кредит саясатын одан әрі жеңілдетуге мәжбүр етеді деген күтулерді тудырады, бұл АҚШ мемлекеттік облигациялары кірістілігінің одан әрі төмендеуіне әкеледі. Мәселен, АҚШ доллары индексі мамырдың соңындағы 98,34-тен 2020 жылғы 21 тамыздағы 93,25 тармаққа дейін төмендеді (16-график).

Әлемдік резервтік валютаның әлсіздігі балама жинақ активі – алтынның өсуіне ықпал етеді. 2020 жылғы тамызда алтынның бағасы бір унция үшін 2000 доллардан жоғары болды, бұл тарихи максимум болып табылады.

Инвесторлардың қорғаныш активтеріне деген қызығушылығының өзгеруіне көптеген елдерде COVID-19 ауруының өсуі ықпал етті, бұл сарапшылардың әлемдік экономиканың жедел қалпына келуіне қатысты болжамдарына қауіп төндірді. Нәтижесінде дамушы елдердің валюталары құнының жалпы төмендеуі аталды. Мәселен, 2020 жылғы маусымның басынан 21 тамызға дейін түрік лирасы 7%-ға, Индонезия рупиясы 1,1%-ға, Бразилия реалы 4,2%-ға, Аргентина песосы 7,3%-ға әлсіреді.

Жалпы үрдіс аясында Ресей рублі 4,3%-ға әлсіреді, оған бюджеттік қағида шеңберінде РФОБ валютасын сатудың төмендеуі, негізгі мөлшерлеме төмендегеннен кейін инвесторлардың ФҚО-дан шығуы, сондай-ақ инвесторлар алған ресейлік компаниялардың дивидендтерін валютаға айырбастау ықпал етті (17-график).

17-график. Ресей рублінің, теңгенің және Brent сұрыпты мұнайдың серпіні

Дереккөз: Bloomberg, KASE

Ішкі валюта нарығындағы сұраныс пен ұсыныстың теңгерімділігі кепілдік берілген трансфертті республикалық бюджетке бөлу шеңберінде Ұлттық қор активтерін айырбастаумен, сондай-ақ квазимемлекеттік сектор компанияларының экспорттық валюта түсімінің бір бөлігін міндетті түрде сатуы бойынша ұзартылған шаралармен қолдау тапты. Бұл ретте Ұлттық Банк валюталық интервенциялар жүргізген жоқ.

Инвесторлардың тәуекелге әуестігінің жалпы төмендеуі жағдайында 2020 жылғы маусымның басынан бастап теңгенің айырбастау бағамы 2020 жылғы тамыздың соңына жағдай бойынша бір АҚШ доллары үшін 411,55 теңгеден 420,11 теңгеге дейін 2,1%-ға әлсіреді (18-график).

Карантиндік шектеулердің қайта енгізілуіне және елдегі экономикалық қызметтің төмендеуіне байланысты шетел валютасына сұраныстың қалыпты төмендеуі байқалды.

Теңге үшін негізгі тәуекелдер 2020 жылы короновирус пандемиясының ықтимал екінші қайталануына байланысты сақталады, бұл энергия ресурстарына сұраныстың төмендеу және тиісінше мұнай бағасының құлдырау тәуекелін арттырады. Сонымен қатар негізгі сауда әріптестері – Ресей мен Қытай нарықтарындағы, оның ішінде АҚШ-пен саяси және экономикалық қарама-қайшылықтарға байланысты тұрақсыздық тәуекелдері сақталуда.

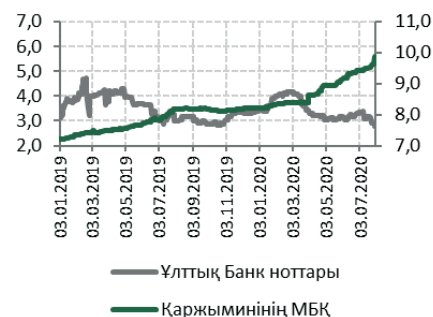
Қысқа мерзімді сегментте Қаржы министрлігі (бұдан әрі – Қаржымині) тарапынан мемлекеттік бағалы қағаздар шығарылымдарының жандануы, кірістілік қисығының 2020 жылғы ақпанның деңгейіне қарай жылжуы байқалады. Корпоративтік облигациялардың кірістілігі 2020 жылғы наурыз-сәуірдегі жоғары мәндерден кейін олардың арасындағы спрэдтің кеңеюіне қарамастан базалық мөлшерлемеден кейін төмендеуде.

Бұған 2020 жылғы мамырда МБҚ шығару кестесіне Қаржымині енгізген, 1 трлн теңге көлемінде 1 жылдан 3 жылға дейін өтеу мерзімі бар МБҚ-ны 2020 жылдың соңына дейін шығару көзделетін өзгерістер ықпал етеді. 2020 жылғы мамыр-шілдеде жаңа кесте бойынша алғашқы аукциондар өткізілді, онда нарық та-рапынан жоғары сұраныс байқалды. Осы жағдайларда Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарынан Қаржыминнің МБҚ-на бос қаражаттың ағыны байқалды. Алайда, МБҚ нарығын қайта теңгерімдеу өтімділіктің кейіннен Ұлттық Банк құралдарына қайта-рылуын толығымен жокқа шығармайды.

18-график. Айырбастау бағамының серпіні және валюта нарығындағы биржалық сауда-саттық көлемі, млн АҚШ долл.

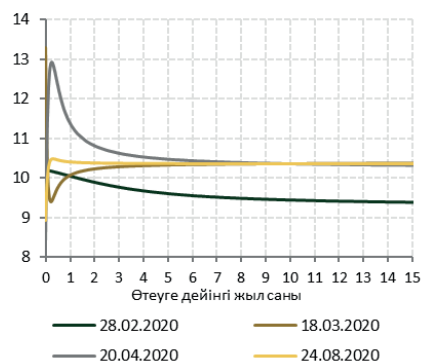
19-график. Айналыстағы мемлекеттік бағалы қағаздар, трлн теңге

Дереккөз: KASE, ҚРҰБ

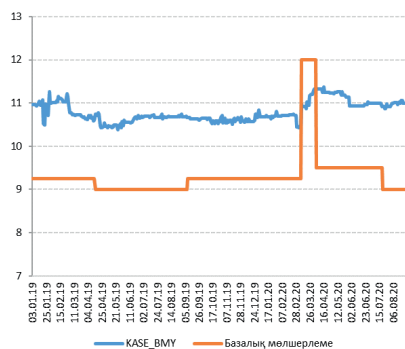

20-график. Тәуекелсіз кірістілік қисығының өзгеруі, %

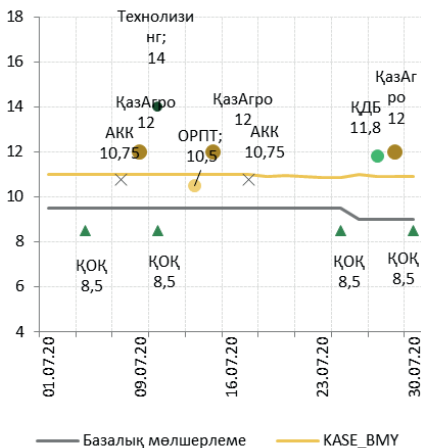
Дереккөз: KASE

21-график. Корпоративтік облигациялар кірістілігінің және базалық мөлшерлеменің серпіні, %

Дереккөз: KASE, ҚРҰБ

22-график. Эмитенттердің 2020 жылғы шілдедегі жылдық кірістілігі, %

Дереккөз: KASE

жылдың басынан бері Қаржыминінің МБҚ өсуі 19,9% болды. Жалпы, 2020 жылғы қаңтар-шілдеде бастапқы бағалы қағаздар нарығында орналастыру көлемі өткен жылғы ұқсас кезеңмен салыстырғанда (1 190,2 млрд теңге) 53,5%-ға едәуір ұлғайып, 1 826,7 млрд теңге болды. Тартылатын қаражатты Қаржымині МБҚ шығару жолымен ұлғайған бюджет тапшылығын қаржыландыруға және коронавирус пандемиясына байланысты жұмыспен қамтуды және әлеуметтік-экономикалық тұрақтылықты қолдау бойынша дағдарысқа қарсы шараларды іске асыруға бағыттайды.

Қаржы министрлігінің облигациялары бойынша кірістілік ақша-кредит жағдайларын жеңілдету аясында төмендеуді көрсетті. Нәтижесінде, 2020 жылғы тамыздағы кірістілік қисығы облигациялар бойынша кірістілік жоғары болған ағымдағы жылдың сәуірімен салыстырғанда орта мерзімді сегментте төмендеді. Бұл ретте кірістілік қисығы деңгейі 2020 корпоративтік облигациялардың кірістілігі 2020 жылғы шілде-тамызда экономикада кредиттік тәуекелдер өсуінен аздап өсті, бұл облигациялар нарығына ақша тарту құнын арттырады. Нәтижесінде, базалық мөлшерлеме мен KASE_BMY индексі арасында спрэд кеңейді (21-график).

KASE-те корпоративтік облигациялармен сауда-саттық көлемі 2020 жылғы маусымдағы көлемнен 2,3 есе төмендеп, 2020 жылғы шілдеде 109,7 млрд теңге болды.

Корпоративтік облигациялар нарығындағы негізгі эмитенттер даму институттары, квазимемлекеттік сектор ұйымдары, сондай-ақ қазақстандық тұрақтылық қоры болып табылады. 2020 жылғы маусым-тамызда неғұрлым ұзақ міндеттемелерді шығару үрдісі байқалды. Егер шілдеде шығарылған корпоративтік облигациялар бойынша орташа алынған кірістілік 11,53% - ды құраса, онда тамызда ол 200 млрд. Теңгеге 6,02%-бен «Қазақстан Ипотекалық Компаниясы «Ипотекалық ұйымы» АҚ облигацияларын шығару нәтижесінде 7,6% - ға дейін төмендеді («Қазақстан Ипотекалық Компаниясы «Ипотекалық ұйымы» АҚ орналастыруды қоспағанда, орташа алынған мөлшерлеме 11,06%- ды құрады) (22-график).

2.6. Депозит нарығы

Депозиттер бойынша мөлшерлемелер тұрақтанып, 2020 жылғы бірінші тоқсанның соңындағы өсуден кейін біртіндеп төмендеуде. Қайта бағалау әсері төмендеу кезінде теңгелік жеке және корпоративтік облигациялар жағынан салымдар өсу аясында депозиттердің жылдық өсімі жоғары деңгейде сақталуда. Долларландыру біртіндеп төмендеуде.

2020 жылғы наурызда ақша нарығында өсуден кейін корпоративтік сектордың 1 айға дейінгі қысқамерзімді теңгелік салымдар бойынша мөлшерлемелер өсті және 7,5-7,6%-дық деңгейде тұрақтанды (23-график). Бұл сегмент тартылған салымдардың негізгі үлесін құрайды (2020 жылғы шілдеде 89,4%).

Бұл ретте заңды тұлғалардың 3-6 айлық мерзімі бар теңгемен салымдары бойынша және 1 жылдан бастап 5 жылға дейінгі ұзақмерзімді салымдары бойынша мөлшерлемелер теңгемен бизнестің айлық салымдары бойынша мөлшерлемелер деңгейіне жақындап келеді. Нәтижесінде, қысқамерзімді және барынша ұзақмерзімді депозиттер бойынша мөлшерлемелер аралығындағы айырмашылық біршама қысқарды.

Бұдан басқа, 2020 жылғы сәуір - шілде аралығында заңды тұлғалардың 1 жылдан бастап 5 жылға дейінгі ұзақмерзімді салымдарының үлесі 7,5%-дан 3,6%-ға дейін екі еседен артық төмендегені және қысқамерзімді салымдардың үлесі өскені байқалды. Салымшылар кірістілігі теңесу аясында барынша қысқа мерзімді салымдарға көшті.

Халықтың салымдары бойынша мөлшерлемелер 2020 жылғы бірінші тоқсанда күрт өскеннен кейін ҚДКҚ ең жоғары мөлшерлемелері біртіндеп төмендеу аясында 2020 жылғы мамырдан бастап төмендеу жағына ауысты (24-график).

Жылдық көрсету бойынша депозиттердің өсуі жоғары деңгейде сақталуда (2020 жылғы шілденің қорытындысы бойынша 17,1%-ға 20,7 трлн теңгеге дейін өсті). Қайта бағалау әсері төмендеу кезінде теңгемен жеке және корпоративтік салымдар жағынан үлес өсіп келе жатқаны байқалады (25-график).

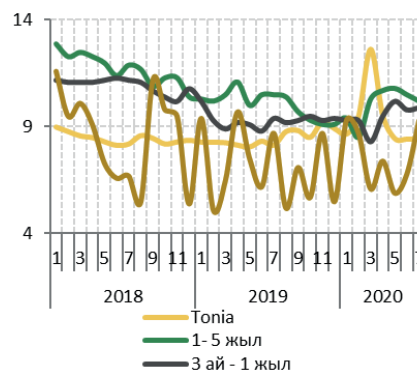
2020 жылғы мамырдан бастап халықтың теңгемен салымдарына қаражаттың әкелінуі ҚДКҚ-ның теңгерімді саясаты кезінде халықтың салымдары бойынша жоғары мөлшерлемелер аясында тұрақты болып қалуда. Жеке тұлғалардың ұлттық валютамен

23-график. Заңды тұлғалардың депозиттері бойынша мөлшерлеме

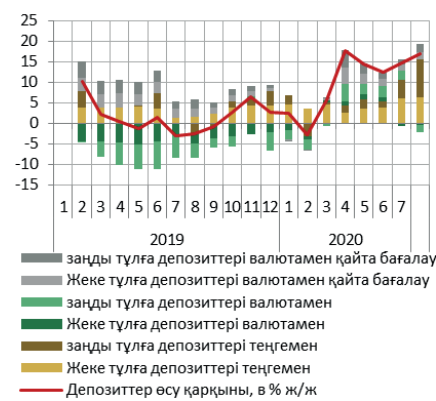
Дереккөзі: ҚРҰБ

24-график. Жеке тұлғалардың салымдары бойынша мөлшерлемелер

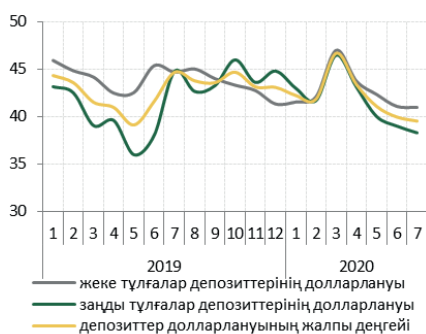
Дереккөзі: ҚРҰБ

25-график. Депозиттер көлемі өсуіне құрауыштардың үлесі

Дереккөзі: ҚРҰБ

26-график. Депозиттердің долларлануы, %

Дереккөзі: ҚРҰБ

салымдары 2020 жылғы мамырдан бастап шілде аралығында 427,9 млрд теңгеге немесе 7,8%-ға өсті.

2020 жылғы сәуірден бастап маусым аралығында төмендеген валюталық портфель 2020 жылғы шілдеде өсті. Соған қарамастан, 2020 жылғы мамырдан бастап шілде аралығында валюталық салымдар 347,8 млрд теңгеге немесе 4,1%-ға төмендеді.

Теңгемен салымдар өсу аясында валюталық портфель қысқаруы нәтижесінде долларландыру деңгейі төмендеуін жалғастырды және 2020 жылғы шілденің қорытындысы бойынша 39,5% болды (26-график).

Жалпы алғанда 2020 жылғы наурыздан кейін долларлансыздандыру процесі жалғасты.

27-график. Ұлттық валютадағы несиелер бойынша пайыздық мөлшерлемелер, %

Дереккөзі: ҚРҰБ

2.7. Кредит нарығы

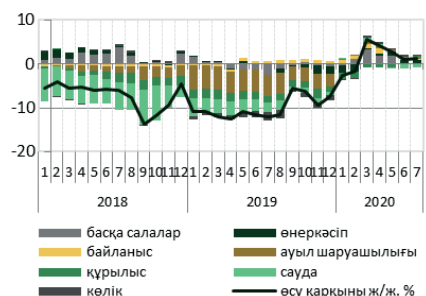
Кредиттік ресурстардың құны айтарлықтай өзгерістерге ұшыраған жоқ. ЕДБ кредиттік портфелінің өсуі баяулағаны байқалады. Корпоративтік сегментте сауда саласындағы кредиттердің, жеке сегментте – халыққа берілген тұтынушылық кредиттердің төмендеуі негізгі фактор болып табылады.

Бизнестің қысқамерзімді теңгемен кредиттері 2020 жылғы екінші тоқсанда 2019 жылғы ұқсас кезеңінен 11,4% деңгейінде төмен қалыптасты. Бұған 2020 жылғы сәуірден бастап маусым аралығында қолданыста болған ШОБ субъектілерін жеңілдікпен кредиттеу бағдарламасын іске асыру ықпал етті (27-график). Жеңілдігі бар кредиттер коронавирус таралуы нәтижесінде зардап шеккен ШОБ субъектілеріне айналым капиталын қолдауға 12 айға дейінгі мерзімге жылдық 8%-дан аспайтын мөлшерлемесі бойынша берілді. 2020 жылғы шілдеде аталған бағдарлама оны одан әрі ұзарту бойынша ведомствоаралық талқылау сатысында болды. Осыған орай, 2020 жылғы шілдеде бизнестің ұзақмерзімді теңгемен кредиттері бойынша мөлшерлемелер 2019 жылғы шілдедегі деңгейге (11,7%) жақындады.

Бизнестің ұзақмерзімді теңгемен кредиттері бойынша мөлшерлемелер 2019 жылғы серпінге ұқсас орта есеппен 13% деңгейінде қалыптасады.

Жеке сегментте тұтынушылық және ипотекалық кредиттер бойынша мөлшерлемелер 2019 жылғыға қарағанда орта есеппен

28-график. Құрамдардың заңды тұлға кредиттерінің өсуіне үлесі, %

Дереккөзі: ҚРҰБ

10 базистік тармаққа жоғары (тұтынушылық кредиттер бойынша – 20,5%, ипотека бойынша – 8,2%) қалыптасуда.

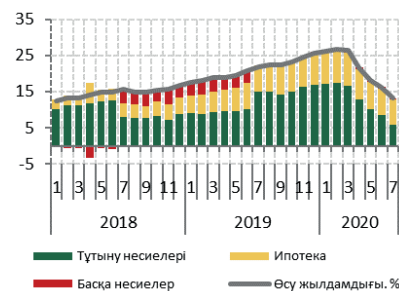
Ипотекалық кредиттер бойынша мөлшерлемелер түрлі мемлекеттік бағдарламалар шеңберінде субсидиялау есебінен базалық мөлшерлеменің деңгейінен төмен қалыптасуын жалғастыруда. Берілген ипотекалық кредиттердің 95%-дан астамы Тұрғын үй құрылыс жинақ банкіне және «7-20-25» бағдарламасын іске асыруға қатысатын банктерге тиесілі.

2020 жылғы шілденің қорытындысы бойынша корпоративтік кредиттік портфельдің жылдық өсімі 1,3%-ға дейін баяулады (28-график).

Талаптардың қатаңдауы және кепілсіз тұтынушылық кредиттерге сұраныстың төмендеуі аясында жеке секторды кредиттеудің өсу қарқыны төмендегені байқалады. Шілдеде жеке кредиттік портфельдің жылдық өсімі 13,1%-ға дейін баяулады (29-график).

Банктердің сауалнамасына сәйкес, тұтынушылық кредиттеуге деген сұраныс тұтынушылардың қарызға қызмет көрсетуге қатысты сенімсіздігіне байланысты азаюда, бұл ұзақмерзімді тауарларға сұраныс төмендеуіне әкеледі.

29-график. Құрамдардың бөлшек кредиттердің өсуіне үлесі, %

Дереккөзі: ҚРҰБ

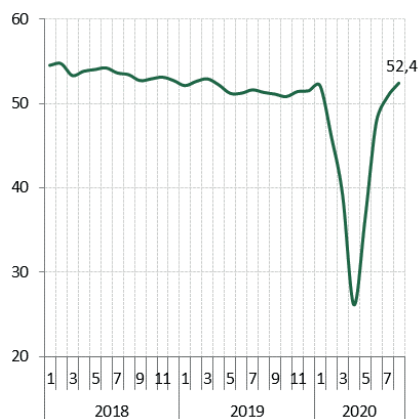

III.

МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЛАР

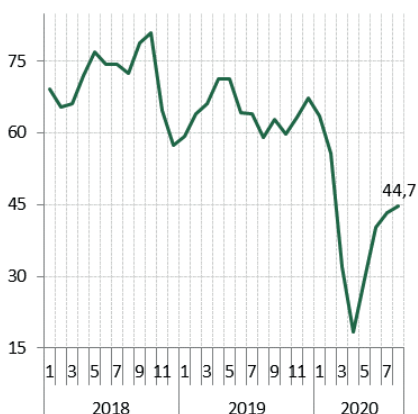
30-график. Іскерлік белсенділіктің жаһандық композиттік индексі

Дереккөзі: Bloomberg

* – индекстің 50-ден артық мәні көрсеткіштің өскенін, 50-ден аз – оның төмендегенін, 50-ге тең – оның өзгермегенін білдіреді.

31-график. Brent маркалы мұнай бағасы, АҚШ долларымен (бір айда орташа алғанда)

Дереккөзі: U.S. Energy Information Administration (EIA)

3.1. Сыртқы сектор

COVID-19 пандемиясы әлем экономикасы дамуына елеулі теріс әсер етуді жалғастыруда.

2020 жылғы екінші тоқсанның ішінде COVID-19 пандемиясымен күрес шеңберінде әлемнің көптеген елдерінде локдаун режимі сақталуы **дамыған елдерде сияқты дамушы елдерде де экономикалық белсенділік біршама қысқаруына** себепші болды. Соған қарамастан, 2020 жылғы маусым-тамызда жедел статистикалық деректер мен алдын ала индикаторлар әлем экономикасының біртіндеп қалпына келуін көрсетті. 2020 жылғы қаңтардан бастап өнеркәсіптік сектор мен қызмет саласы алғашқы рет өсімді көрсетті, оны PMI іскерлік белсенділік көрсеткіштері бойынша соңғы деректер білдіреді (30-график). Экспорттық тапсырыстар өсуі аясында әлем саудасының құлдырау қарқыны баяулады. Авиаацияда жағдай жақсарып келе жатқаны байқалады, коммерциялық сияқты жүк тасымалдау рейстері де ұлғаюда. Пандемиядан аса зардап шекке өңір ретінде АҚШ-тағы еңбек нарығындағы жағдай да жақсаруда.

Өз кезегінде, **Қазақстанның сауда серіктесі – негізгі елдердегі жағдай түрлі бағытта қалыптасты.** Қытай экономикасы карантиннан шыққан кейін қалпына келуін жалғастыруда, оны өнеркәсіп секторының, қызмет пен сыртқы сауда көрсеткіштері білдіреді. Бұл ретте, ЕО елдері мен Ресей экономикасы COVID-19 пандемиясынан әлі де қысым көруде. Өнеркәсіпте, инвестицияларда және сыртқы саудада құлдырау сақталуда. Үй шаруашылықтарының кірісі құлдырауы және жұмыссыздардың саны өсуі аясында әлсіз ішкі сұраныс та қосымша қысым көрсетуде.

Коронавирустың сақталып отырған пандемиясы және төмендеген инфляциялық қысым жағдайларында ірі орталық банктер барынша жеңіл ақша-кредит саясатын жүргізуді жалғастыруда. Мәселен, АҚШ ФРЖ мен ЕОБ және Қытай Банкі соңғы отырыстарында негізгі мөлшерлемелерді ағымдағы деңгейлерде сақтады. Бұл ретте, Ресей Банкі пандемия салдарынан елде іскерлік белсенділік біршама құлдырауы аясында кезекті рет негізгі мөлшерлемені төмендету шешімін қабылдады. COVID-19-ға байланысты шектеуіш шаралардан кейін әлем өнеркәсібінде жағдай аздап жақсаруына және экономикалар қайта қосылуына қарай **тауар нарықтарында жағдай біртіндеп жақсарып келе жатыр (31-график).** Мәселен, 2020 жылдың соңғы үш айдың аралығында мұнайдың әлемдік нарығында мұнай бағасының құбылмалығы біршама төмендеді.

2020 жылғы тамызында Brent маркалы мұнайдың бір баррелінің бағасы орта есеппен 44,7 АҚШ долларын құрады, бұл 2020 жылғы сәуірмен салыстырғанда 2,4 есе жоғары. Мұнайдың бағасы тұрақтануына мұнайды әлемдік тұтынудың серпіні жақсаруы және ОПЕК+ қатысушы елдердің мұнайды өндіруді төмендету жөніндегі келісім қолданылуы нәтижесінде мұнайды әлемдік өндіру көлемі төмендеуі және АҚШ пен Канадада мұнайды барынша аз өндіру ықпал етті.

3.2. Экономикалық белсенділік пен ішкі сұраныс

Қазақстан экономикасының COVID-19 пандемиясының теріс ықпалында болуы жалғасуда. 2020 жылғы мамыр –маусымның соңында карантин шараларының әлсіреуі аясында экономикалық белсенділіктің қалпына келу белгілері байқалды. Сонымен қатар, елдегі эпидемиологиялық жағдайдың күрт нашарлауы нәтижесінде 2020 жылғы 5 шілдеден бастап локдаун енгізу және карантин шектеулерін күшейту экономикалық белсенділікке теріс әсер етті.

Қазақстан ОПЕК + уағдаластықтарын орындауы шеңберінде мұнайды өндіру қарқынын жоспарлы төмендету қосымша фактор болды. 2020 жылғы жеті айдың қорытындысы бойынша экономиканың қысқаруы жылдық көрсету бойынша 2,9%-ды құрады (2020 жылғы қаңтар-маусымда –1,8%-ға қысқарды) (32-график).

Коронавируспен байланысты карантин шаралары, бәрінен де сауда мен көлікте көрсеткіштер төмендеуге әсер етті. Маусымда тұтынушылардың көңіл-күйі біршама жақсарды, алайда шілдеде карантин шектеулерін қайта енгізу аясында олардың нашарлағаны байқалды.

Бұл бөлшек тауар айналымының көлемі, оның ішінде азық-түлікке жатпайтын тауарлар көлемі қысқаруына әсер етті. Құрылыс көлемі де шілдеде құрылыс жұмыстарының айтарлықтай төмендеуіне байланысты төмендеді.

Тауар өндіру секторында тау-кен өнеркәсібінде өндіру қысқаруына байланысты өсімнің баяулағаны байқалды. Нақты сектор кәсіпорындарының іскерлік көңіл-күйінің алдын ала индикаторы да шілдеде аздап қалпына келтірілгеннен кейін де теріс болды (1-бокс).

Халықтың нақты кірісі 2020 жылғы екінші тоқсанда экономикалық белсенділік қысқаруы және нақты сектордың кәсіпорында-

32-график. Өндіріс әдісімен ІЖӨ (салалар салымдары бойынша ІЖӨ-нің декомпозициясы), жинақталған қорытындымен ж/ж, %

Дереккөзі: ҚР ҰЭМ СК

33-график. Халықтың нақты кірісі және нақты еңбекақы, ж/ж, %

Дереккөзі: ҚР ҰЭМ СК

34-график. 1 және 2-тоқсандағы нақты еңбекақы, ж/ж, %

35-график. Экономика дамуының перспективаларын бағалау⁴

⁴ Экономика даму перспективасын бағалау мына сұрақтар негізінде жүргізіледі «Жалпы алғанда елдегі экономикалық жағдайлар туралы айтсақ, келесі 12 ай мен келесі бес жыл ел үшін қандай уақыт болады?» Сандық мәні оң және теріс жауаптар үлестері арасындағы айырма +100 ретінде есептеледі жауаптар теңгерімін білдіреді. Индекстер мәні 0-ден 200-ге дейін, 100-ден жоғары оң бағалаудың басым болуы, 100-ден төмен теріс бағалау шегінде өзгеруі мүмкін.

⁵ Ірі сатып алудың қолайлығын бағалау мына «Ірі сатып алу/шығыстар үшін жалпы алғанда қазір жақсы немесе жаман уақыт деп санайсыз ба?» деген сұрақтар негізінде жүргізіледі

ры уақытша тоқтатыла тұруы жағдайларында жылдық көрсету бойынша 1,4%-ға қысқарды (33-график). Көбінесе кірістің қысқаруы нақты еңбекақыны өсірудің жылдық қарқыны 2020 жылғы бірінші тоқсанда 12,1%-дан 6,5%-ға дейін (кәсіпкерлік қызметпен айналысатын шағын кәсіпкерліктің қызметкерлерін қоспағанда) күрт баяулауымен байланысты болды (34-график). Халық кірісінің құрылымында жалдану бойынша жұмыстан кіріс 59% (2020 жылғы бірінші тоқсан) болды.

Оң серпін көбінесе мемлекеттік сектор салаларында еңбекақы біршама үдеуімен қолдау тапты. Мәселен, екінші тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 38,6%-ға өсті, бұл аяда білімдегі нақты еңбекақы 26,4%-ға, денсаулық сақтауда 19,1%-ға, мемлекеттік басқару мен қорғаныста 12,5%-ға өсті. Нақты еңбекақының оң серпіні өнеркәсіп, ауылшаруашылығы және тұру мен тамақтану қызметтері салаларында сақталуда, нақты сектордың қалған салалары нақты еңбекақының теріс серпінін көрсетуде. Халықтың номиналды табысындағы зейнетақы 24%-ды (2020 жылдың бірінші тоқсан) алады, оларды ағымдағы жылы индекстеу кірістерге қолдау көрсетті және халықтың нақты кірісі одан да көп төмендеуін тежеді.

Мемлекеттің әлеуметтік көмекке және әлеуметтік қамсыздандыруға арналған шығыстары 2020 жылғы қаңтар-маусымда 13,9%-ға өсті. Бұл шаралар азық-түлік пен бірінші кезекте қажетті тауарларға тұтынушылық сұранысты қолдауға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, ауқымды тексеру мен қайта қарау нәтижесінде атаулы әлеуметтік көмек (АӘК) алушылардың саны мен оның орташа мөлшері айтарлықтай қысқарды. Мәселен, 2020 жылғы қаңтар-маусымда көмектің орташа мөлшері 40,5%-ға (ж/ж) азайуы кезінде АӘК алушылар саны 59,1%-ға (ж/ж) азайды.

Халықтың кірісі қысқаруы, сауда орындары жабылуымен карантин режимін енгізу халықтың көңіл-күйі нашарлауына әкелді. Үй шаруашылықтары қазіргі экономикалық жағдайдың дамуына ерекше пессимистік көзқараста болды. Мамыр-маусымда көңіл-күй біршама жақсарды, бірақ шілдеде карантинді күшейту аясында бағалау қайтадан нашарлады. Бұл ретте келесі 5 жылға арналған экономикалық перспективаларға қатысты үлкен оптимизм сақталып отырғанын атап өткен жөн (35-график).

Халықтың тұтынушылық көңіл-күйі де нашарлады. Оны теріс аймақта тұрған және тарихи ең төменгі деңгейде сақталып отырған ірі сатып алудың қолайлығын бағалаудың ағымдағы теңгерімі білдіреді (36-график).

Тұтынушылық көңіл-күйдің нашарлауы бөлшек сауда айналымы-

ның көрсеткіштерімен расталады. Бұл ретте, 2020 жылдың мамыр – маусымның соңында карантин шараларын жеңілдету аясында қалпына келу белгілері байқалғанын атап өткен жөн.

Мәселен, 2020 жылғы маусымда бөлшек сауда айналымының көлемі 2020 жылғы сәуір мен мамырда тиісінше жылдық көрсету бойынша 44,7% және 30,8%-ға ең жоғары тарихи төмендегеннен кейін жылдық көрсету бойынша 1,6%-ға өсті. Сонымен қоса, 2020 жылғы шілдеде локдаун енгізу шілдеде бөлшек сауда айналымы 7,5%-ға, ж/ж қысқаруына әкелді. Жылдың басынан бері бөлшек сауда көлемі құлдырауының жылдық қарқыны 11,7% (37-график) болды.

Азық-түлікке жатпайтын бөлшек сауда айналымының серпініне теріс әсерді (жыл басынан бері 19,4%-ға құлдырады, ж/ж) тұтынушылық кредиттеудің қысқаруы да көрсетті. 2020 жылғы қаңтар-маусымның қорытындылары бойынша тұтынушылық кредиттер 17,9%-ға (ж/ж) қысқарды. Азық-түлікке жатпайтын тауарларды тұтынудағы импорттың жоғары үлесін ескере отырып (2019 жылы үлес 56% болды), азық-түлікке жатпайтын импорт төмендеді.

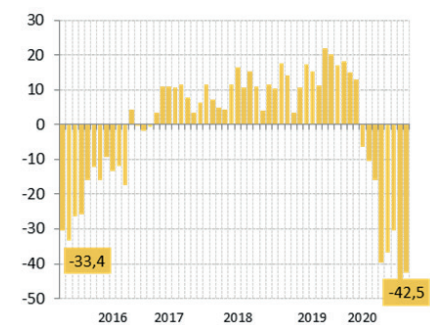
Азық-түлік өнімдерінің бөлшек тауар айналымы бірінші жартыжылдықта азық-түлік тауарларының өсіп келе жатқан өндірісі аясында 0,9%-ға шамалы қысқарғаннан кейін 2020 жылғы қаңтар-шілденің қорытындылары бойынша өсу қарқыны 3,9%-ға дейін қалпына келді.

Локдаун енгізу де экономикада инвестициялық белсенділік қысқаруын күшейтті. 2020 жылғы шілдеде негізгі капиталға инвестициялардың жылдық қысқаруы 16% болды, жыл басынан бері инвестициялар 5,2%-ға төмендеді (38-график).

Теңіз мұнай өндіру орнында ірі инвестициялық жобаны тоқтата тұру жағдайында тау-кен өнеркәсібіне инвестициялар 17,2%-ға төмендеуі инвестициялардың теріс серпініне негізгі үлесті қосуды жалғастыруда. Саудада (44%-ға төмендеу), көлікте (5%-ға), құрылыста (47,1%-ға) және кәсіптік ғылыми-техникалық қызметте (47,9%-ға төмендеу) инвестициялардың теріс серпіні сақталуда. Нақты сектордың басқа салаларында және мемлекеттік секторда негізгі капиталға инвестициялардың өскені байқалады (39-график).

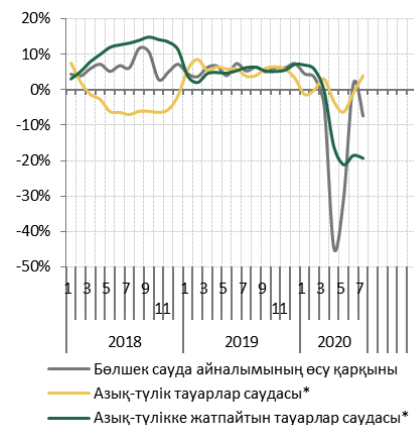
2020 жылғы қаңтар-шілдеде негізгі капиталға салынған инвестициялар құрылымында құрылысқа және күрделі жөндеуге арналған шығыстар бойынша ғана (12,4%-ға) өсім сақталып отыр, олардың жалпы инвестициялардағы үлесі 54%-ды құрады. Машиналарға, көлікке және жабдыққа инвестициялар азайды. Соңғы екі жылда экономикадағы инвестициялардың өсу

36-график. Ірі сатып алулардың қолайлығын бағалау (жауаптар теңгерімі) ⁵

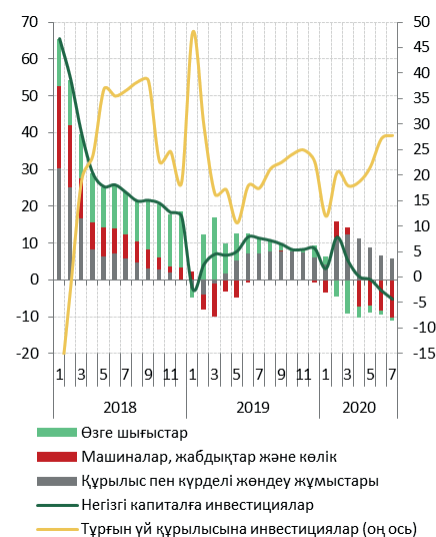
Дереккөзі: Fusion LAB

37-график. Бөлшек сауда айналымы, жинақталған қорытындымен, ж/ж, %

Дереккөзі: ҰЭМ СК

38-график. Инвестициялық белсенділік көрсеткіштері, жинақталған қорытындымен, ж/ж, %

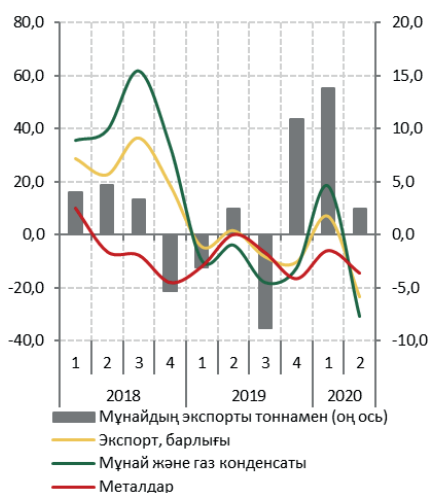
Дереккөзі: ҰЭМ СК

39-график. СЭҚ бойынша негізгі капиталға инвестициялар, жинақталған қорытындымен, ж/ж, %

Дереккөзі: ҰЭМ СК

40-график. Тауарлар бөлігінде құны бойынша экспорт және нақты көрсету бойынша мұнай экспорты, ж/ж, %

Дереккөзі: ҚРҰБ

драйверлері болып табылатын жобалау-сметалық жұмыстарға, салынып жатқан ғимараттардың дирекцияларын ұстап тұруға, құрылыс үшін аумақтарды дайындауға арналған шығындарды қамтитын өзге де шығындар теріс үлес қосты.

Өңірлер бөлігінде негізгі капиталға салынған барлық инвестициялардың 33%-ы Атырау облысында іске асырылды, онда 2020 жылғы қаңтар-шілдеде жылдық көрсету бойынша инвестициялардың 20%-ға төмендегені байқалды. Атырау облысындағы негізгі инвестициялық жоба ТШО-да үшінші бұын зауытын салу болып табылады. Инвестициялардың құлдырауы Қызылорда және Қарағанды облыстарында да тіркелген. 2019 жылы Қызылорда облысында Сарыарқа газ құбырын салу аясында жоғары база қалыптасты, бұл 2020 жылғы қаңтар-шілдеде өңірде жылдық көрсету бойынша инвестициялар 37,1%-ға төмендеуіне әкелді.

Тұрғын үй құрылысына инвестициялар өсу қарқыны жеделдеді және жыл басынан бері 27,7% (ж/ж) болды. Тұрғын үй құрылысына инвестициялардың төмендеуі Атырау (51,3%-ға) және Түркістан (1,6%-ға) облыстарында байқалады.

COVID-19 пандемиясы аясында жаһандық экономиканың құлдырауы, өндірістік және логистикалық тізбектердің бұзылуымен бірге әлемдік тауар нарықтарындағы бағалардың айтарлықтай төмендеуі Қазақстанның сыртқы сауда айналымына теріс әсер етті. 2020 жылғы екінші тоқсанда сыртқы сауда айналымы жылдық көрсету бойынша 18,4%-ға қысқарып, 20,9 млрд АҚШ доллары болды.

Құны бойынша көрсетуде тауар экспорты мұнайдың, газ конденсатының, металдардың және экспорттың өзге тауарларының экспорттық жеткізілімі азаюы нәтижесінде 20,8%-ға (ж/ж) қысқарды (40-график).

2020 жылғы екінші тоқсанда мұнайдың құны бойынша экспорты мұнайдың әлемдік бағасы құлдырауы нәтижесінде 30,7% (ж/ж) азайды. Елдер бойынша мұнайдың құны бойынша экспортының негізгі құлдырауы экспорты 36,1%-ға қысқарған ЕО елдеріне (Нидерландта – 43,2%-ға, Италияда – 29%-ға, Швейцарияда – 33,7%-ға) тиесілі болды. Бұл ретте 2020 жылғы екінші тоқсанда мұнай экспортының нақты көлемі жылдық көрсету бойынша 2,5%-ға өсті, оның ішінде Италияға 7,2%-ға (ж/ж), Үндістанға – 2 есе (ж/ж), Қытайға 91,2%-ға (ж/ж) өсті. Сонымен қоса, Қазақстанда ОПЕК+ бір тәулікте өндіруді қысқарту жөніндегі шектеулерін қолдау аясында нақты көрсету бойынша шикі мұнайды өндіру 2020 жылғы маусымда 21%-ға, 2020 жылғы шілдеде 20%-ға қысқарды (41-график).

Коронавирус инфекциясы таралуымен күрес шеңберінде сыртқы

сұраныстың төмендеуі мен карантин шараларын енгізу жыл ба-
сынан бері металлургия өнімін өндіру өсімінің қарқыны 2,3%-ға
(ж/ж) баяулауына әкелді. 2020 жылғы шілдеде жылдық көрсету
бойынша қара және түсті металдарды өндіру көлемінің қысқа-
руы тиісінше 21,6% және 2,6% болды.

2020 жылдың басынан бастап нақты көрсету бойынша алюминий экспорты 11,5%-ға (жылдық көрсету бойынша), мырыш – 6,7%-ға, қорғасын – 9,3%-ға азайды. Сонымен қоса, құны бойынша көлемі 1,6%-ға қысқарған кезде мыстың нақты көрсету бойынша экспорты 9,2%-ға ұлғайды. Бұл серпін осы тауарлардың бағасы төмендеумен қатар алюминийді Италияға, қорғасынды Нидерландқа және мырышты Ресей мен Қытайға жеткізу төмендеуіне негізделді.

Металдар мен олардан жасалған бұйымдар экспорты құны бойынша көрсетуде 2020 жылғы бірінші жартыжылдықта 12,7%-ға (ж/ж) қысқарды, бұл ретте ферроқорытпаның, тегіс илектің, темір шыбықтарының нақты көлемі Қытайға жеткізу есебінен өсті.

2020 жылғы қаңтар-маусым қорытындысы бойынша тауар импорты жылдық көрсету бойынша 3,2%-ға азайды (2020 жылғы бірінші тоқсанда 0,7%-ға ұлғайды, екінші тоқсанда 5,9%-ға төмендеді).

2020 жылғы екінші тоқсанда азық-түлік өнімдері импортының өсуі кезінде аралық, инвестициялық және азық-түлікке жатпайтын тауарлар импортының қысқаруы байқалды (42-график). Тауар құрылымында химия өнеркәсібі өнімдерінің, ағаш пен құрылыс материалдарының құны бойынша импорты артқаны байқалды. Импорттың төмендеуі машиналардың, жабдықтардың, көлік құралдарының, аспаптар мен аппараттардың импорты бойынша (2020 жылғы екінші тоқсанда жылдық көрсету бойынша 6,5%-ға төмендеді), металдар мен олардан жасалған бұйымдардың импорты бойынша (15,8%-ға) байқалды, бұл өндірістердің тоқтатыла тұруына және инвестициялық белсенділіктің қысқаруына байланысты.

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар объектілерін жабумен қоса аздаған тұтынушылық сұраныс 2020 жылғы екінші тоқсанда тоқыма мен тоқыма өнімдері (18,7%-ға), сондай-ақ аяқ-киім (22,6%-ға) импорты төмендеуіне әкелді.

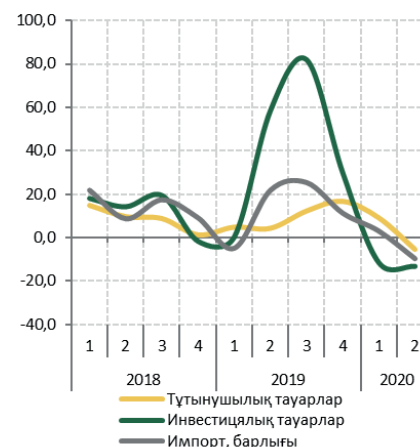
Сонымен қоса, Қазақстанда 2020 жылғы маусымда коронавируc инфекциясымен және пневмониямен ауырғандар саны күрт өсуі аясында дәрі-дәрмекке және жеке бас гигиенасы құралдарына сұраныс елеулі түрде өсті, бұл 2020 жылғы екінші тоқсанда медицинаменттер импортының нақты көлемі 45,5%-ға, гигиеналық және косметикалық құралдар импорты 2,9 есе ұлғаюына әкелді.

**41-график. Шикі мұнайды,
қара және түсті металдарды
өндіру, ж/ж, %**

Дереккөзі: ҰЭМ СК

**42-график. Тауарлар бөлігінде
құны бойынша импорт, ж/ж, %**

Дереккөзі ҚРҰБ

1-бокс. Несиеге қабілеттіліктің тұрақты деңгейі

Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының Үкіметімен бірлесіп Қазақстанның егемендік ұстанымын бағалау бойынша Fitch Ratings, S&P Global Ratings және Moody's Investor Service халықаралық кредит агенттіктерімен тұрақты негізде консультациялар мен талқылаулар өткізіп тұрады.

Fitch Ratings және S&P Global Ratings жарияланған баспасөз релиздерінің қорытындылары бойынша Қазақстан Республикасы кредиттік рейтингін «тұрақты» болжамымен тиісінше «BBB» және «BBB-» деңгейінде сақтап қалды.

Рейтинг агенттіктері тұтастай алғанда мұнай бағаларынан және коронавирус пандемиясының таралуынан туындаған күйзелістерге қарамастан, Қазақстанда мемлекеттік борыштың төмен деңгейі және сыртқы күйзелістерді жеңілдету үшін жеткілікті фискалдық резервтердің едәуір көлемі сақталып отырғанын атап өтті. Мемлекеттің экономикалық бағытын күшейтетін және экономикалық саясаттың болжамдылығы мен тиімділігін нығайту үшін институционалдық дайындық деңгейін арттыратын құрылымдық реформаларды табысты жүргізу, экономиканы әртараптандыру, фискалдық және сыртқы буферлік резервтерді одан әрі өсіру сияқты факторлар болашақта Қазақстанның кредиттік рейтингін арттыруға оң әсер етуі мүмкін.

Көптеген елдердің рейтингтері барлық жерде теріс жағына қайта қаралғанына қарамастан (АҚШ, Канада, Жапония, Ұлыбритания, Франция, Италия, Кувейт, Оман, Армения, Әзірбайжан, Грузия және т.б.), Қазақстанның егемен рейтингтері осы агенттіктермен сақталды. Қазақстан рейтингіне ұқсас елдердің (Үндістан, Мексика, Ресей, Оңтүстік Африка) егеменді позициялары бойынша ахуал мынадай:

Елдер/Рейтингтік агентстволар	S&P Global		FitchRatings		MOODY's	
	Пандемияға дейін	Ағымдағы	Пандемияға дейін	Ағымдағы	Пандемияға дейін	Ағымдағы
Қазақстан	BBB-	BBB-	BBB	BBB	Baa3	Baa3*
Ресей Федерациясы	BBB-	BBB-*	BBB	BBB	Baa3	Baa3*
Үндістан	BBB-	BBB-*	BBB-	BBB-*	Baa2	Baa3
Мексика	BBB+	BBB	BBB	BBB-	A3	Baa1
Оңтүстік Африка	BB	BB-	BB+	BB	Baa3	Ba1

* - кредиттік пікір негізінде растау (рейтинг бойынша шешім күтілуде)

Fitch Ratings

2020 жылғы 21 тамыз Fitch Ratings халықаралық рейтинг агенттігі Қазақстанның тәуелсіз кредиттік рейтингін «BBB» деңгейінде растады, болжам «Тұрақты».

Агенттіктің пікірінше, «тұрақты» болжам жинақталған мұнай бюджеттік кірістерімен нығайтылатын күшті фискалдық және сыртқы баланстарды, ал екінші жағынан, шикізат секторына жоғары тәуелділікті және «BBB» рейтингтерімен елдермен салыстырғанда корпоративтік басқару сапасы бойынша неғұрлым төмен скорингтік балдарды көрсетеді.

Fitch Ratings атап өткендей, айырбас бағамының икемділігі экономикалық жағдайды жақсартуға ықпал ететін маңызды фактор болып табылады. Бұл жағдайда Ұлттық Банктің өзгермелі айырбас бағамы саясаты коронавирустық инфекцияның таралуынан туындаған күйзелістерді сіңіруге мүмкіндік берді.

Есепке сәйкес, Үкіметтің дағдарысқа қарсы шаралары экономиканың өсуіне теріс әсерін ішіна-

ра теңестірді. Бұл ретте рейтингтік агенттіктің болжамдарына сәйкес мұнай бағасының төмендеуі мұнай-газ саласына қысқа мерзімді инвестицияларға теріс әсер етуі мүмкін.

Сарапшылар экономикалық белсенділіктің құлдырауының ағымдағы жағдайларында Банк активтері сапасының нашарлауын күтетініне қарамастан, олар қазақстандық банктер проблемалы банктермен болған жағдайларды шешкеннен және жақында AQR аяқталуын және түзету шараларын қолдануды қоса алғанда, бірнеше жыл Қайта құрылымдаудан кейін аса күшті позициялармен дағдарыс кезеңіне кіргенін атап көрсетеді.

Fitch Ratings 2021 жылы елдің экономикалық өсімін 5%-ға дейін қалпына келтіруді болжайды.

S&P Global Ratings

2020 жылғы 4 қыркүйек S & P Global Ratings Халықаралық рейтинг агенттігі Қазақстанның тәуелсіз кредиттік рейтингін «BBB-» деңгейінде растады, болжам «Тұрақты».

Рейтинг агенттігінің пікірінше, «тұрақты» болжам S&P Global Ratings-тің алдағы екі жылда Қазақстанның фискалдық және сыртқы экономикалық көрсеткіштері мықты болып қалады деген үмітін көрсетеді. S & P Global Ratings 2021 жылы мұнай өндіру көлемінің өсуі және мұнай бағасының өсуі аясында, сондай-ақ мұнай емес секторда өсу қарқынының қалпына келуіне байланысты экономикалық өсудің қалпына келуін болжайды.

S & P Global Ratings Қазақстандағы валюта бағамы белгілі бір икемділікті қамтамасыз ететінін және сыртқы қысымды төмендетуге ықпал ететінін атап өтті. Инфляцияны таргеттеуге көшудегі прогресті, күтілетін бюджетті шоғырландыруды және мұнай бағасының өсуін ескере отырып, S&P Global Ratings болашақта инфляцияның өсу қарқыны бәсеңдейді деп санайды. Бұл ретте сарапшылар Қазақстанда сақталып отырған мемлекеттік органдардың шектеулі тәуелсіздігі және банк жүйесінің салыстырмалы түрде әлсіз дамуы туралы атап өтті.

Сарапшылардың пікірінше, үкіметтің дағдарыстың жағымсыз салдарын азайту жөніндегі шаралары экономиканың баяулауын тежейді және оның одан әрі өсуіне ықпал етеді.

Moody's Investor Service

Moody 's Investor Service халықаралық рейтинг агенттігі 2020 жылғы 20 тамызда Қазақстан бойынша жаңартылған кредиттік пікір жариялады.

Moody 's Investor Service сарапшыларының 4 айтуы бойынша оң болжам олардың Қазақстандағы экономикалық орнықтылықтың жоғарылауын бағалайтынын, сондай-ақ мұнай емес секторлардағы тұрақты орта мерзімді өсу перспективаларымен, сондай-ақ кірістердің өсуімен қолдайтынын атап өтті. Осы есепке сәйкес сарапшылар қолайсыз сыртқы күйзелістердің әсерін бейтараптандыру үшін маңызды буфер болып табылатын мемлекеттік қарыздың төмен деңгейін және халықаралық резервтердің едәуір деңгейін атап өтті.

Moody 's Investor Service бағалауы бойынша кірістердің салыстырмалы түрде жоғары деңгейі және макроэкономикалық саясаттың тиімділігін тұрақты арттыру елдің экономикалық тұрақтылығын қолдау үшін негізгі факторлар болып табылады.

Бұдан әрі экономикалық реформаларды жүргізу бюджеттік буферлерді тиімді басқарумен ұштастыра отырып, болашақта Қазақстанның кредит төлеу қабілеттілігінің көрсеткіштерін жақсарту алатыны қосымша атап өтілді. Бұл ретте сарапшылар экономиканы әртараптандырудың жеткіліксіздігі, банк секторының сақталып отырған осалдығы, сондай-ақ ел экономикасының мұнай секторына тәуелділігі туралы атап өтті.

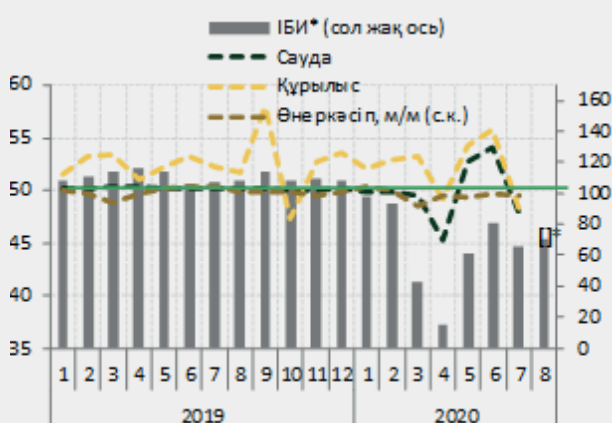
Орта мерзімді перспективада агенттік сарапшылары экономикалық белсенділік келесі тоқсандарда қалыпқа келеді деп болжап, 2021 жылы экономикалық өсудің 3%-ға дейін қалпына келуін күтуде.

2-бокс. Пандемияның Қазақстан экономикасының нақты секторына әсері⁶

Ағымдағы жылы әлемнің көптеген елдерінің экономикаларына коронавирустық инфекцияның (COVID-19) таралуына байланысты факторлар әсер етті. Бүкіл әлемде, оның ішінде Қазақстанда Үкімет қолданатын шектеу шаралары, сондай-ақ олардың салдары экономикалық белсенділіктің айтарлықтай төмендеуіне әкелді. Бұл сондай-ақ нақты сектордағы кәсіпорындардың айтарлықтай нашарлауын көрсетті. ҚРҰБ жүргізген пікіртерімдерге сәйкес, кәсіпорындардың көпшілігі іскерлік белсенділіктің едәуір нашарлауы 2020 жылғы сәуірде болғанын көрсетеді. Осылайша, іскерлік белсенділік индексі (бұдан әрі – ИБИ) 2016 жылғы қыркүйектен бастап алғаш рет 37,2-ге дейін төмендеді. (1-график). Индекс құрамдастары бойынша да рекордтық төмендеу байқалды: қызмет көрсету саласындағы индекс 34,8, құрылыста – 36,5, өнеркәсіпте – 42,1 болды (2-график). Күрт төмендеу 2020 жылғы 16 наурыздан бастап елде төтенше жағдай режимінің енгізілуіне байланысты және 2020 жылғы 19 наурыздан бастап Нұр-Сұлтан және Алматы қалаларында карантиннің енгізілуіне байланысты болды. Карантинге ұшыраған қалалар мен облыстардың тізімі инфекция жағдайлары анықталған сайын кеңейтілді, бұл нақты сектордағы көптеген субъектілердің қызметін тоқтатты. 2020 жылғы мамыр-маусымда карантин режимі жеңілдеген сайын экономикалық процестердің жандануы байқалды. Осылайша, кәсіпорындардың бағалауы бойынша, 2020 жылғы сәуірде ИБИ-дің ең жоғарғы құлауынан кейін, ол маусымда 46,8%-ға дейін қалпына келтірілді.

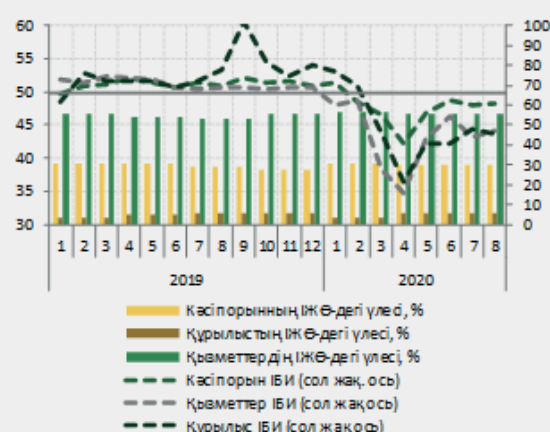
Елдегі эпидемиологиялық жағдайдың нашарлауына байланысты карантин режимі 2020 жылғы шілдеде қайта енгізіліп, 17 тамызға дейін ұзартылды. Бұл нақты сектор кәсіпорындарының жағдайының нашарлауына әсер етті, бұл ИБИ-дың шілдеде 44,7-ге дейін және тамызда 45,4-ке дейін аздап өсуіне әкелді. Карантиндік шаралардың күшеюі қызмет көрсету саласы мен өнеркәсіпке барынша теріс әсер етті.

1-график. Экономика бойынша іскерлік белсенділіктің шоғырландырылған индексі

*Көрсекіштің мәні 50-ден жоғары, оң өзгерісті білдіреді, 50-ден төмен-теріс м.т. - маусымдық түзетілген деректер (X-12-ARIMA)

2-график. Секторлар бойынша іскерлік белсенділік индексі

⁶ Ұлттық Банк ай сайынғы негізде жүргізетін нақты сектор мониторингіне қатысушы кәсіпорындардың пікіртерімдері негізінде

3-бокс. 2020 жылғы 1-жартыжылдықтағы экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының қаржылық жағдайын бағалау

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі 2000 жылдан бастап тоқсан сайын ел экономикасының нақты секторындағы іскерлік ахуалды зерттеу мақсатында және қазіргі уақытта елдің барлық өңірлерінен түрлі салалардағы 3000-нан астам кәсіпорын қатысатын экономикалық конъюнктураның өзгеруін бағалау үшін кәсіпорындарға пікіртерін жүргізеді.

Бизнесті жүргізу талаптарын және олардың үміттері мен ниеттерін бағалаумен қатар, кәсіпорындар қаржылық есептілік деректерін ұсынады, оларды бақылау экономиканың жай-күйін тек макро деңгейде ғана емес, микро деңгейде де толық бағалауға мүмкіндік береді. Сандық деректерді қолдана отырып, дискриминантты талдау жүргізіледі, бұл кәсіпорынның қаржылық жағдайының барынша ақпараттық индикаторларын анықтауға және кәсіпорындағы дағдарыстық жағдайдың жақындауын анықтауға және осылайша кәсіпорындардың қаржылық жағдайының өзгеру серпінін бақылауға мүмкіндік береді.

Кәсіпорындарды сенімділік дәрежесі бойынша топтарға бөлу үш жыл бойы ҚР Ұлттық Банкінің пікіртеріндеріне тұрақты қатысқан 2000-нан астам кәсіпорынның деректерін пайдалана отырып құрылған сыныптау функцияларының көмегімен жүргізіледі. Нәтижесінде, кәсіпорындар жіктеу функцияларына енгізілген 3 көрсеткіштің серпініне сүйене отырып, 3 топқа бөлінді (тұрақты, қалыпты және сындарлы): бір қызметкерге өнімді сатудан түскен кірістің өсу қарқыны, қаржылық тәуелсіздік коэффициенті және меншікті капиталдың өсу қарқыны.

Жалпы алғанда, экономика бойынша тұрақты кәсіпорындардың үлесі біртіндеп төмендеп,

1-график. Кәсіпорындардың қаржылық жағдайының

2-график. Тұрақты кәсіпорындардың үлесі

қаржылық жағдайы қиын кәсіпорындардың үлесі артып келе жатқанына қарамастан, салалар бойынша жағдай әр түрлі болып көрінеді. Қаржылық жағдайы қиын кәсіпорындар үлесінің күрт өсуі «өмір сүру және тамақтану бойынша қызметтер» саласында (2019 жылғы 4-тоқсандағы 29,0%-дан 2020 жылғы 1-тоқсанда 40,3%-ға дейін), тау-кен өнеркәсібінде (2019 жылғы 4-тоқсандағы 31,1%-дан 2020 жылғы 1-тоқсанда 35,8%-ға дейін) және саудада (2019 жылғы 4-тоқсандағы 40,9%-дан 2020 жылғы 2-тоқсанда 42,0%-ға дейін) байқалды. Егер 2020 жылғы 2-тоқсанда тау-кен өнеркәсібіндегі қаржылық жағдайы өте күрделі кәсіпорындардың үлесі шамалы төмендеген болса (2020 жылғы 1-тоқсандағы 35,8%-дан 35,3%-ға дейін), онда «өмір сүру және тамақтану бойынша қызметтер» саласында төмендеу байқалды (2020

3-график. Жағдайы күрделі кәсіпорындардың

жылғы 1-тоқсандағы 40,3%-дан 37,1%-ға дейін), бұл ТЖ режимінің алынып тасталуымен және карантиннің жеңілдетілуімен түсіндіріледі. Құрылыста ғана жағдайдың жақсарғаны байқалды онда қаржылық жағдайы күрделі кәсіпорындардың үлесі төмендеді (2019 жылғы 4-тоқсандағы 41,8%-дан 2020 жылғы 1-тоқсанда 38,6%-ға дейін және 2020 жылғы 2-тоқсанда 37,2%-ға дейін). «Көлік және қоймада сақтау» саласында 1-тоқсанда қаржылық жағдайы күрделі кәсіпорындардың үлесі төмендеді (27,9%-дан 27,2%-ға дейін), бірақ 2020 жылғы 2-тоқсанда 31,8%-ға дейін күрт өсті. Осы саладағы ірі кәсіпорындардың басым бөлігі мұнайды және мұнай

өнімдерін магистральдық құбыржолдары арқылы тасымалдау бойынша қызметтер көрсететіндіктен, тау-кен өндіру өнеркәсібіндегі ахуалдың нашарлауы тұтастай алғанда саланың жай-күйіне әсер етті.

2020 жылғы 2-тоқсанда қаржылық жағдайы тұрақты кәсіпорындардың ең көп үлесі құрылысқа (20,4%), саудадағы қаржылық жағдайы сындарлы кәсіпорындардың ең көп үлесі (42,0%), ал қаржылық жағдайы қалыпты кәсіпорындардың ең көп үлесі сүмен жабдықтауда (88,3%) келеді. Барлық салаларда қаржылық жағдайы күрделі кәсіпорындардың үлесі қаржылық жағдайы тұрақты кәсіпорындардың үлесінен көп.

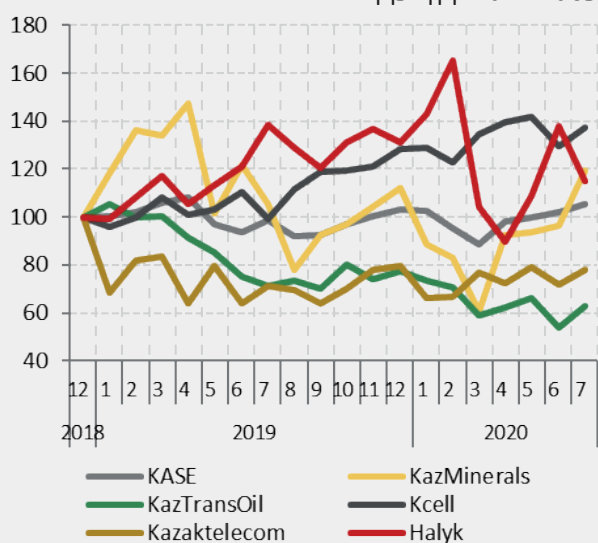
4-бокс. KASE индексі және Қазақстан экономикасы

Кәсіпорындар мен халыққа экономиканың дамуын күтуге қатысты пікіртерім жүргізуге негізделген индикаторлармен қатар, қор нарығының, атап айтқанда акциялар нарығының серпіні іскерлік белсенділіктің жетекші көрсеткіші бола алады. Акциялардың іргелі баға белгілеуі эмитенттің акциялары бойынша болашақ ақша ағындарына байланысты және белгілі бір дәрежеде инвесторлардың компанияның өсу перспективасына, ал акциялардың ауқымды индексі үшін – саланың және тұтас экономиканың өсу перспективасына қатысты үміттерін көрсетеді. Осыған байланысты KASE индексінің серпінін мұқият қарау және оның Қазақстан экономикасының салалық көрсеткіштерімен байланысын іздеу қызығушылық тудырады.

Белгілі бір күнге KASE индексі 2007 жылғы 28 қыркүйектегі – оның бастапқы нүктесіндегі шамасымен салыстырғанда өкілдік тізімдегі компаниялар акцияларының теңгелік нарықтық капиталдандыруының өзгеруін білдіреді. Өкілдік тізімге 8 компанияның⁷ акциялары кіреді: «Банк ЦентрКредит» (үлесі – 4,3%), «KAZ Minerals» (15,2%), «Халық банкі» (15,0%), «Kcell» (15,0%), «KEGOC» (12,1%), «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК (15,2%), «Қазақтелеком» (14,7%), «ҚазТрансОйл» (8,5%). Өкілдік тізім, сондай-ақ еркін акциялар санына әсер ететін түрлі корпоративтік оқиғалар өзгерген жағдайда, бастапқы нүктедегі индекстің шамасы қайта есептеледі.

KASE индексінің, сондай-ақ 2019-2020 жылдар ішіндегі жекелеген акциялар индекстерінің ай сайынғы серпіні графикте (базистік ай – 2018 жылғы желтоқсан) ұсынылған. Индекс мәніне алдыңғы аймен салыстырғанда осы айдың жабылу шамасынан көп немесе аз болуына байланысты сол немесе өзге айдағы индекстің ең жоғары немесе ең төменгі шамасы

1-график. Айлық максимумдар мен минимумдарға түзетілген KASE индекстерінің және өкілдік тізімдегі жекелеген акциялардың динамикасы

Дереккөзі: «KASE деректері негізінде ҚРҰБ есептері»

тиісінше берілді. Бұл түзету индекстердің серпінін тұтастай өзгертпейді, бірақ өзгерістердің ауқымын, әсіресе дағдарыс сәттерін жақсы көруге мүмкіндік береді. Бұл ретте өкілдік тізімнің басқа эмитенттері бойынша акциялар бағасы индекстерінің серпіні пандемияға байланысты жаңа шарттарды толық көрсетпеді, сондықтан қаралмайды («Банк ЦентрКредит», «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК, «KEGOC», жиынтық үлесі- 31,6%).

KASE индексінің барынша төмендеуі 2020 жылғы алғашқы 3 айда бүкіл әлемде карантиндік шектеулердің өсуіне байланысты болды. 2020 жылғы сәуірде ОПЕК+ мұнай өндіруді қысқарту және Қытай экономикасын, ал көп ұзамай бүкіл әлемдік экономиканы қалпына келтіру бойынша қабылдаған келісімдерінің арқасында KASE индексі қал-

⁷ Компаниялардың өкілдік тізімі мен салмақтары бойынша деректер индексте 2020 жылғы тамыздың соңындағы жағдай бойынша KASE ресми сайтынан алынды

пына келе бастады және шілдеге қарай 2020 жылдың басындағы дағдарысқа дейінгі мәндеріне жетті. Акциялар бөлінісінде шикізат секторы мен банк секторының эмитенттері теріс серпінді көрсетті, алайда халықтың қашықтықтан жұмыс істеуі кезінде байланыс қызметтерін көрсету үшін оң жағдайларды телекоммуникациялық акциялар қолдады (2020 жылғы қаңтар-шілдеде байланыс қызметтерінің жылдық өсімі – 8,7%) және KASE индексінің төмендеуін шектеді. Бұл ретте Қазақстанның ОПЕК+ шеңберінде мұнай өндіруді қысқарту бойынша бейілділігі 2020-2021 жылдар ішінде басқа эмитенттер акцияларының бағалары мен жалпы KASE индексінің қалпына келтірілуіне қарамастан, мұнай-газ секторы акциялары бағаларының төмен серпінін сақтауға негіз болды.

Егер стандартты корреляциялық талдау (1-кесте) 2007 жылғы қазаннан бастап 2020 жылғы шілдеге дейін әртүрлі лагтар кезінде жүргізілсе, онда KASE индексі және ҚЭИ-де салалар таразыларының әртүрлі құрылымы салдарынан көрсеткіштер арасында бір мезгілде нақты корреляция анықталмайды (іріктемелі корреляция коэффициенті 27%-ға тең). Бұл ретте ҚЭИ мен KASE индексінің артқа қарайтын лагтарының арасындағы корреляция алға қарайтын лагтардың арасындағы корреляциядан аз болады, бұл ҚЭИ-ге қатысты KASE Индексінің кейбір озыңқы сипаты туралы болжамды жоққа шығарады⁸. Осындай үлгі Kcell акциялар индексі (мұнда және бұдан әрі базалық ай – 2007 жылғы қазан немесе акцияларды өкілдік тізімге енгізудің бірінші айы) мен байланыс қызметтерін көрсету индексі арасындағы байланысты көрсетеді. Сонымен, бір уақытта шамамен 51% көрсеткіштер арасындағы корреляция кезінде байланыс қызметтерінің индексі мен артқа қарайтын Kcell индексінің артта қалуы арасындағы сызықтық байланыс дәрежесі алға қарайтын артта қалуларға қарағанда аз болады. Halyk, Kazakhtelecom, KAZMinerals акциялары мен нақты сектор көрсеткіштері арасындағы Корреляция көрінбейді немесе теріс болады. Дегенмен, KazTransOil акциялары мұнай өндіру саласы үшін біршама озыңқы индикатор ретінде әрекет етуі мүмкін. Осылайша, осы акциялардың индексі мен мұнай өндіру индексі арасында 46% деңгейінде бір мезгілде корреляция болған кезде, мұнай өндіру индексі мен KazTransOil индексінің артқа қарайтын лагтары арасындағы корреляция алға қарайтын лагтар арасындағы корреляциядан артық болады. Бұл факт KazTransOil акциялар индексінің соңғы баяу серпінімен бірге елдің ОПЕК+ келісімін орындауы аясында Қазақстанда мұнай өндірудің баяу күтілетін қалпына келуін және осы факторды акциялар бағасында ескеруді айғақтауы мүмкін.

Кесте 1. KASE өкілдік тізіміндегі экономиканың нақты секторының жекелеген көрсеткіштері мен акциялар бағасының индекстері арасындағы корреляцияның іріктемелі коэффициенттері

Айнымалылар/лагтар	-12	-9	-6	-3	0	+3	+6	+9	+12
KASE Индексінің ҚЭИ және лагтары	8%	14%	20%	25%	27%	32%	37%	45%	48%
Мұнай өндіру және KaztransOil акциялар индексінің лагтары	69%	68%	67%	58%	46%	35%	26%	17%	11%
Байланыс қызметтері және Kcell акциялар индексінің лагтары	-3%	12%	31%	42%	51%	57%	60%	67%	58%

⁸ Мұнда және одан әрі айта кету керек, екі көрсеткіштің өзара әсерін дәлірек бағалау үшін VAR типті модель құру қажет. Осы бағыттағы жұмыс жалғастырылатын болады және оның нәтижелері қосымша жарияланатын болады

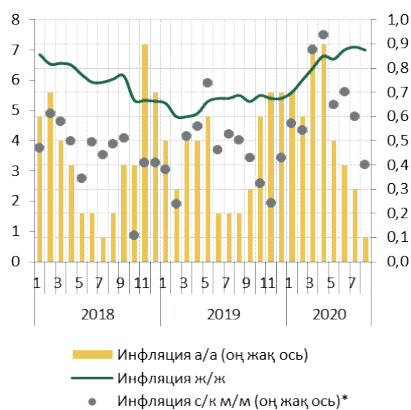
Металдарды өндіру және Kazminerals акцияларының индексі	23%	34%	30%	26%	15%	-3%	-19%	-34%	-47%
Налық акциялар индексінің КЭИ және лагтары	-66%	-64%	-60%	-58%	-58%	-58%	-58%	-57%	-56%
Kazaktelecom акциялары индексінің байланыс қызметтері және Лагтары	-6%	-6%	-3%	1%	-2%	4%	7%	10%	12%

Дереккөз: KASE және ҚР ҰЭМ СК деректері негізінде ҚРҰБ есептері

Соңында, егер Қазақстан мен Ресейдің қор нарығын экономика құрылымы жағынан ұқсас ел ретінде салыстыратын болсақ, онда Ресейде акциялардың қор нарығы кеңірек ұсынылған. Сонымен, АҚШ долларымен көрсетілген RTS⁹ негізгі индексінен басқа негізгі салалар бойынша қосалқы индекстер ұсынылған: Мұнай және газ өндіру, металл өндіру, тұтыну секторы, банк секторы, көлік қызметтері, электр энергиясын тұтыну. Сонымен қатар, IVBED (экономикалық қызметтің негізгі түрлері бойынша шығарылым индексі) мен RTSI арасындағы сызықтық байланыс артта қалудың жоғарылауымен жоғарылайды және кері бағытта төмендейді, бұл акциялар индексінің іскерлік белсенділіктен біршама озық сипатын көрсетеді. Атап айтқанда, бөлшек тауар айналымына қатысты Тұтыну секторы акцияларының индексі неғұрлым айқын озыңқы сипатқа ие.

⁹ Сондай-ақ, Ресейде MOEX индексі және оның қосалқы индекстері Ресей рублімен көрсетілген салалар бойынша есептеледі, бірақ бұл индекстер Ресей экономикасындағы бизнес циклдерін аз көрсетеді

43-график. Инфляция серпіні

Дереккөз: ҰЭМ СК

* маусымдық түзету қазіргі уақытқа дейін жылдың X-12-ARIMA әдісінің көмегімен жүргізілді¹⁰.

3.3. Инфляция

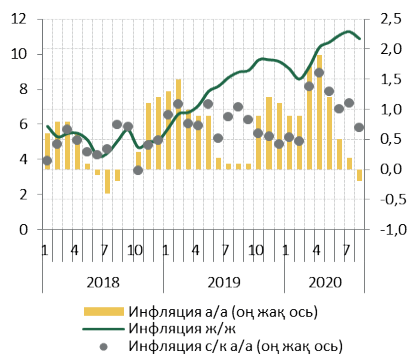
2020 жылғы тамызда инфляция нысаналы деңгейден 4-6%-дан жоғары қалыптасып, 7,0%-ды құрады (43-график). Алайда оның серпіні Ұлттық Банктің бағалауына сәйкес келді.

Күтілгендей, өндірушілер бағасының жоғары өсу қарқынының сақталуынан туындаған азық-түлік бағасының өсуі халықтың нақты ақшалай кірістерінің құлдырауынан, сондай-ақ карантиндік шаралардың сақталуынан туындаған тұтынушылық сұраныстың төмендеуі аясында инфляцияның азық-түлікке жатпайтын және сервистік компонентінің тұрақты серпінімен теңестірілді.

Инфляция серпіні коронавирустық инфекцияның таралуы және белгілі бір тауарларға сұраныстың артуы аясында карантиндік шараларды енгізу әсерінен қалыптасты.

Сонымен, көкөністер мен жемістерге, әсіресе алма, лимон, апельсин сияқты иммуностимуляторлық өнімдерге сұраныстың артуы байқалды. Сонымен қатар, қарақұмық жармасына ұзақ мерзімді сақтау өнімі ретінде сұраныс артты, ал өткен жылы ол дефляциялық серпінді көрсетті. Сәуірде, сондай-ақ 2020 жылғы шілдеде карантинді қайта қатайту және эпидемиологиялық жағдайдың нашарлауы нәтижесінде антисептикалық заттар мен жеке дәрі-дәрмектерге (антипиретикалық) сұраныс

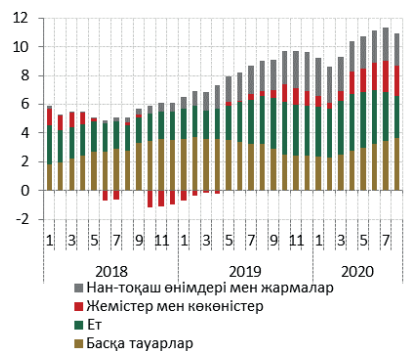
44-график. Азық-түлік инфляциясының серпіні, %

Дереккөз: ҰЭМ СК

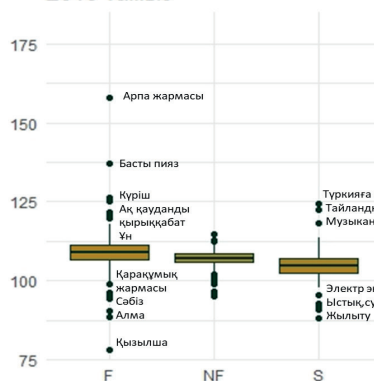
45-график. Тауарлардың топтары бойынша бөлу. Пандемияның әсері

46-график. Азық-түлік инфляциясы топтарының салымдары, ж/ж, %

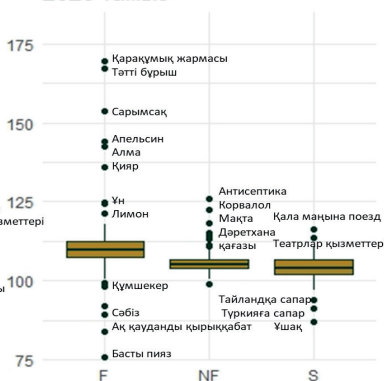

Дереккөз: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептері

2019 тамыз

2020 тамыз

өсті. Сонымен қатар, шекаралардың жабылуы және халықаралық ұшулар санының қысқаруы әуе тасымалы қызметтеріне, туристік қызметтерге, сондай-ақ басқа да қызмет түрлеріне (фитнес-орталықтар, химиялық тазалау, сұлулық салондары қызметтері) бағаның төмендеуіне әкелді. Осы тауарлар мен қызметтерге бағаның басылған сұранысының нәтижесінде әлсіз өсу немесе төмендеу байқалды (45-график).

¹⁰ Маусымдық түзету алгоритмдерімен толығырақ Ұлттық Банктің сайтының зерттеу бөлімінде «Қазақстан үшін тұтыну бағалары индексіне маусымдық түзету жүргізу ерекшеліктері» зерттеуінде танысуға болады.

Инфляцияны жеделдетуге негізгі үлес азық-түлік тауарларына бағаның өсуін жалғастыруда, олар жылдық мәнде 10,9%-ға қымбаттады (44-график).

Азық-түлікке жатпайтын және сервистік инфляция серпіні қалыпты болып қала береді. Азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының жылдық өсуі 5,5%-ды, ақылы қызметтерге-3,4%-ды құрады (45-график).

2020 жылғы тамызда азық-түлік бағасы 0,2%-ға төмендеді, бұған ішкі сұраныстың әлсіреуі, тірі малды әкетуге тыйым салудың және жайылымдық азыққа көшудің салдарынан ет бағасының баяу өсуі, сондай-ақ жаңа егіннің түсуі аясында көкөністер бағасының төмендеуі ықпал етті (46-график).

Бұл ретте маусым мен шілде үшін тән айлық азық-түлік дефляциясының болмауы тамақ өнімдерін өндірушілер бағасының жоғары жылдық өсу қарқынының сақталуына байланысты жалпы проинфляциялық қысымның болуын куәландырады (2020 жылғы тамыз – 11,3%-ға өсу). Сонымен қатар, 2020 жылғы қаңтар-шілдеде тамақ өнімдері өндірісінің нақты көлем индексі жылдық мәнде 4,2%-ға өсті.

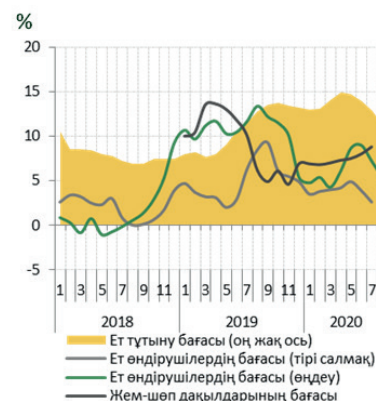
Азық-түлік инфляциясын жеделдетуге негізгі үлес жеміс-көкөніс және ұн өнімдеріне бағаның өсуін, сондай-ақ етке жылдық инфляцияның жоғары жинақталған мәндерін енгізуді жалғастыруда, бұл көбінесе азық-түлік қоржынындағы осы өнімдердің едәуір үлесімен түсіндіріледі – шамамен 59% (46-график).

2020 жылғы тамызда ет және ет өнімдерінің бағасы 0,4%-ға өсті, тірі салмақта ет өндірушілер мен өңдеу өнеркәсібі бағасының жылдық өсу қарқынының тиісінше 2,6%-ға және 5,4%-ға баяулауы аясында жылдық мәнде 11,3%-ға дейін баяулады (47-график).

2020 жылғы тамызда ұн тарту-жарма өнімдерін өндірушілер бағасының өсу қарқынының (2020 жылғы тамыз – 22,2%, ж/ж) және бидай бағасының жоғары өсу қарқынының (24,4%, ж/ж) жеделдеуі аясында ұн тарту-жарма өнімдері бағаларының жоғары деңгейінің жылдық мәнде 13,4% сақталуы байқалады (48-график).

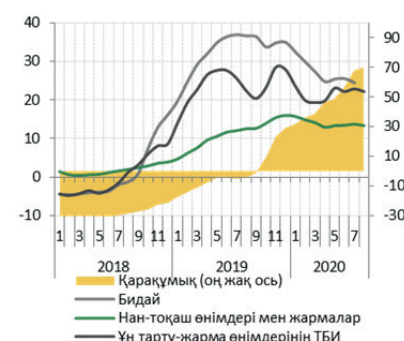
Қарақұмыққа арналған егіс алқаптарының және ҚР-да жалпы түсімнің 2019 жылы екі есеге қысқаруы қарақұмық жинаудың рентабельділігі мен еңбек сыйымдылығының төмендігіне байланысты осы өнім бағасының айтарлықтай өсуіне себеп болды. Мәселен, 2020 жылғы тамызда қарақұмыққа жылдық инфляция 69,5%-ды құрады (48-график). Осыған ұқсас жағдай Ресейде де

47-график. Ет өнімдерінің тұтыну бағасы және өндірушілердің бағасы, ж/ж,

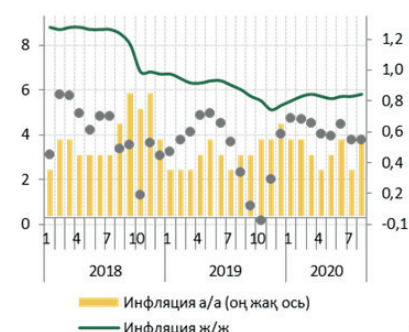
Дереккөз: ҰЭМ СК

48-график. Ұн тарту-жарма өнімдері, ж/ж

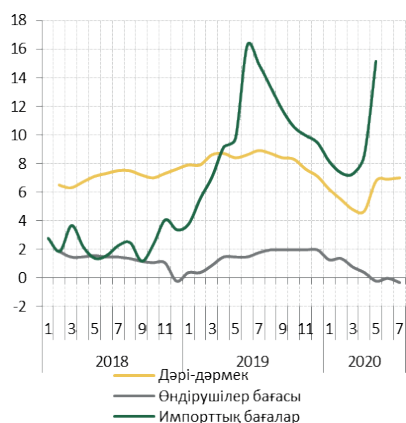
Дереккөз: ҰЭМ СК

49-график. Азық-түлікке жатпайтын инфляцияның серпіні

Дереккөз: ҰЭМ СК

50-график. Дәрі-дәрмек бағаларының серпіні, ж/ж

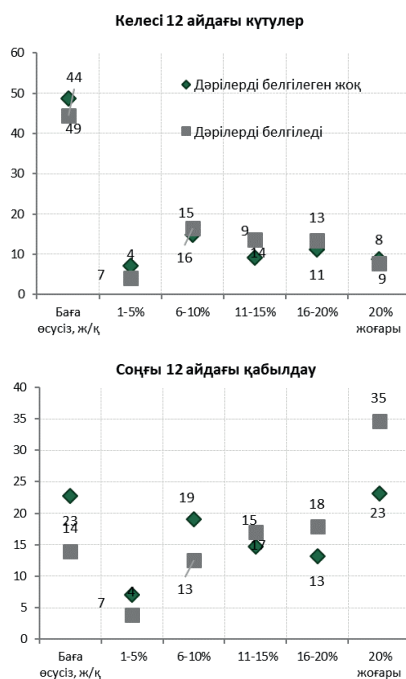
Дереккөз: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептері

байқалады, онда 2020 жылғы шілдеде жарма бағасының жылдық өсуі 72,7% құрады.

Жеміс-көкөніс өнімдері бағасының айлық дефляциясына қарамастан, бағаның жылдық өсуі оң күйінде қалып отыр. Мәселен, 2020 жылғы мамыр-тамызда көкөністер 17,9%-ға арзандады, алайда 2020 жылғы тамызда жылдық мәнде өсу 3,8%-ды құрады, оның ішінде бұрыш 67,4%-ға, сарымсақ – 53,7%-ға, қияр 35,9%-ға, қызанақ 24,4%-ға қымбаттады.

Жеміс-жидекке (22,1% ж/ж), атап айтқанда апельсинге (44%), алмаға (42,4%, ж/ж) және лимонға (24,5%) бағаның айтарлықтай жылдық өсуі сақталып отыр. Жемістер мен көкөністер бағасының өсуі коронавирустық инфекцияның алдын алу мақсатында көкөністер мен жемістердің осы түрлеріне халық тарапынан сұраныстың артуымен, сондай-ақ импорттық өнімнің қымбаттауымен, өндірушілер бағасының өсуімен, көтерме бағалармен, шекаралардың жабылуына байланысты жеткізілімдердің бұзылуымен байланысты.

51-график. Шілдеде дәрі-дәрмек бағасының өсуін белгілеген респонденттер арасында бағаның өзгеруі туралы қабылдау және күту, үлесі, %

Дереккөз: FUSIONLAB деректері негізінде
ҚРҰБ есептері

Бағаның айлық өсуіне қарамастан, жинақталған төмен статистикалық база аясында қант дефляциясы (2020 жылғы тамызда – 7,7%-ға, ж/ж-ға төмендеуі) жылдық азық-түлік инфляциясына тежеуші әсер етуді жалғастыруда.

2020 жылғы тамызда **азық-түлікке жатпайтын инфляция** жылдық мәнде 5,5%-ды құрады (49-график). Көптеген азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының өсу қарқыны импорттық жеткізілімдер бағасының өсуіне қарамастан дағдарысқа дейінгі деңгейде сақталып отыр. Бұл 2020 жылғы шілдеде сауда объектілерінің жұмысына карантиндік шектеулерді қайта енгізуден және 2020 жылғы екінші тоқсанда халықтың нақты ақшалай кірістерінің жылдық мәнде 1,4%-ға төмендеуінен туындаған тұтынушылық сұраныстың әлсіздігіне байланысты.

Сонымен қатар, қысқа мерзімді пайдаланылатын тауарлар бағасының өсу қарқынының жеделдеуі байқалады, атап айтқанда 2020 жылғы мамырда импорттық жеткізілімдер бағасының 15,2%-ға өсуі және эпидемиологиялық жағдайдың нашарлауы аясында сұраныстың артуы жағдайында фармацевтикалық өнім бағасының өсуі 8,7%-ға дейін жеделдеді. Бұл ретте бағаның ең жоғары жылдық өсуі коронавирустық инфекцияны емдеу және алдын алу кезінде пайдаланылатын дәрі-дәрмектер мен тауарларға тіркелді: антисептиктер 26,1%-ға, корвалол 22,4%-ға, ыстықты түсіретін 14,8%-ға, шприцтер 8,9%-ға қымбаттады (график 50).

Халықтың инфляциялық күтулер туралы сауалнамаларының де-

рекері бойынша 2020 жылғы шілдеде дәрі-дәрмек бағасының өсуін белгілеген респонденттердің үлесі 23%-ға дейін (бұрын – орта есеппен 2,5-3%, маусымда-3,5%) күрт өсті. Өткен жылы бағаның өсуін қабылдау мұндай респонденттерде жоғары болды (51-график).

Жуу және тазалау құралдары бағасының жылдық өсуі 9,4%-ға дейін жеделдеді, оның ішінде сабын бағасының өсуі 10,9%-ды, сусабын 10%-ды, тіс пастасы 9%-ды құрады. Тауарлардың осы тобына бағаның өсуі карантин кезінде қызметін жалғастырған азық-түлік дүкендерінде осы тауарлардың еркін сатылуына байланысты валюта бағамының әлсіреуін бағаларға ауыстыру әсерінің көрінісімен байланысты.

Азық-түлікке жатпайтын инфляцияға төмен қысым бензин бағасының жылдық өсу қарқынының баяулауын (2020 жылғы наурыздағы 3,9%-дан тамызда 2,4%-ға дейін баяулауы) және ұстамды сұраныс пен ішкі өндірістің өсуі жағдайында дизель отыны бағасының жылдық дефляциясын (2020 жылғы тамызда-1,2%-ға төмендеуі) көрсетті. (52-график).

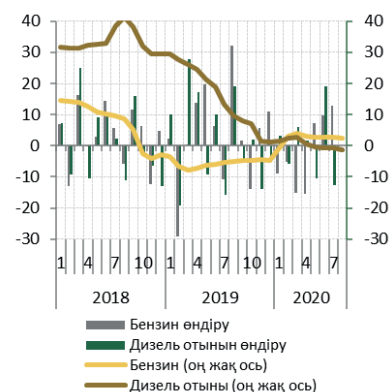
Сонымен бірге, халықтың тұтынушылық преференцияларының арзан импорттық тауарларға ауысу үрдісі сақталуда, бұл қосымша дезинфляциялық қысым көрсетеді. Осылайша, ҰЭМ СК деректері бойынша 2020 жылғы қаңтар-маусымда 2019 жылғы ұқсас кезеңмен салыстырғанда азық-түлікке жатпайтын тауарлар (киім, аяқ киім, дәрі-дәрмек, жиһаз және үй тұрмысындағы аспаптар) импортының физикалық көлемі құндық импортқа қарағанда тез өсті. Бұл ретте елдік құрылымда Қытайдан импорт өсті.

2020 жылғы тамызда **халық үшін ақылы қызметтердің жылдық инфляциясы** 3,4%-ға дейін жеделдеді. Сервистік инфляция құрылымында 2020 жылғы сәуір және мамырда төмендегеннен кейін ТКШ реттеліп көрсетілетін қызметтерінің теріс үлесі қысқарды (53-график).

Осылайша, 2020 жылғы маусым-шілдеде кәріз (3,7%-ға), сумен жабдықтау (3,6%-ға) және электр энергиясы (2,1%-ға) қызметтеріне бағалардың айтарлықтай жылдық өсуі байқалады, бұл ТКШ реттеліп көрсетілетін қызметтерінің жылдық инфляциясын жеделдетуге ықпал етті (54-график).

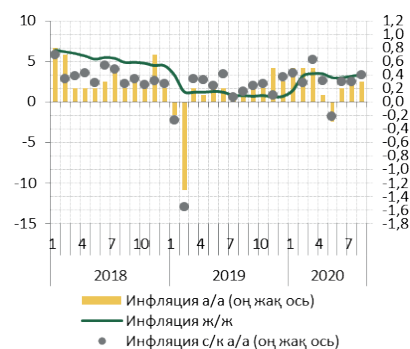
Сонымен қатар, карантиндік шараларды сақтау туристік салаға байланысты қызметтер бағасының жылдық өсуінің баяулау факторы болды. Осылайша, 2020 жылғы тамызда әуе көлігі қызметтерінің құны 13,2%-ға (ж/ж), кешенді демалысты ұйымдастыру бойынша қызметтер – 4,9%-ға (ж/ж) төмендеді,

52-график. Бензин және дизель отыны ж/ж, %

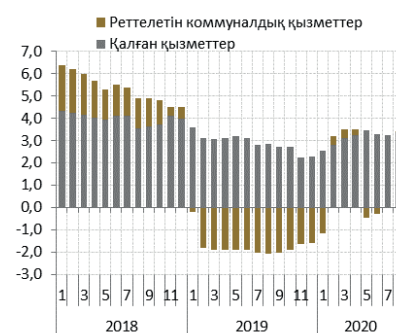
Дереккөз: ҰЭМ СК

53-график. Сервистік инфляция серпіні, %

Дереккөз: ҰЭМ СК

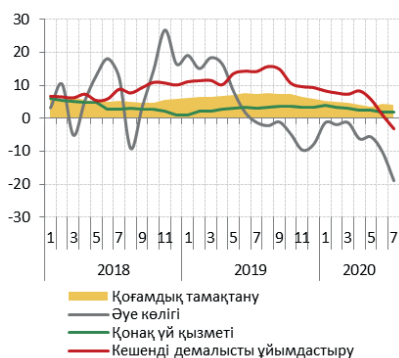
54-график. Топтардың сервистік инфляцияға салымдары, ж/ж, %

Дереккөз: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептері

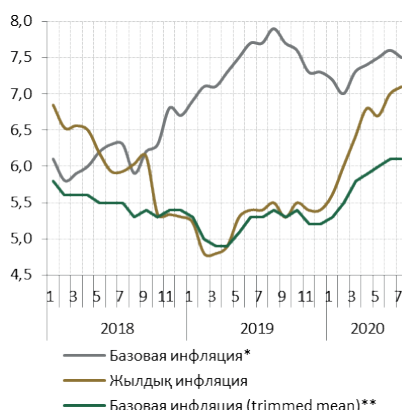

55-график. Туристік саламен байланысты қызметтер, ж/ж, %

Дереккөз: ҰЭМ СК

56-график. Инфляция және базалық инфляция*, ж/ж, %

* Жемістер мен көкөністер, коммуналдық қызметтер (реттелетін), теміржол көлігі, байланыс, бензин, дизель отыны және көмір бағасын есептемегенде
 ** Барлық тауарлар мен қызметтер, бағаның өзгеруін қоспағанда, максималды және минималды сегіз пайыз
 Дереккөз: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

57-график. Инфляция және күтілетін инфляция, ж/ж, %

қонақ үй қызметтеріне бағаның өсуі 1,7%-ға дейін, қоғамдық тамақтандыру 4,5%-ға дейін баяулады (55-график). Бұл ретте 2020 жылғы қаңтар-шілдеде әуе көлігінің жолаушылар айналымы 2019 жылғы тиісті кезеңге қарағанда 48,6%-ға, жүк айналымы 36,7%-ға төмендеді.

2020 жылғы шілдеде базалық жылдық инфляция (жемістер, көкөністер, реттеліп көрсетілетін қызметтер және жанар-жағармай материалдарының бағаларын есепке алмағанда) негізгі тамақ өнімдері бағасының өсуі аясында 7,5%-ды құрады (56-график). Бұл ретте базалық инфляция әлі де жалпы инфляциядан асып түседі.

Қысқартылған орташа базалық инфляция (бағаның максималды және минималды өзгеруінің сегіз пайызын қоспағанда) әлі де жалпы инфляциядан төмен. 2020 жылғы шілдеде ол жылдық мәнде 6,1%-ға дейін жеделдеді.

2020 жылдың басынан бастап trimmed mean базалық жылдық инфляциясы айтарлықтай жеделдеді, бұл проинфляциялық қысымның жекелеген тауар нарықтарында ғана емес, жалпы тұтыну қоржынында да артуын көрсетеді.

Шілде-тамыз айларында халықтың инфляциялық күтулерін бағалау өсті. Елдегі эпидемиологиялық ахуалдың нашарлауы, дәрі-дәрмектерге сұраныстың артуы, дәрі-дәрмектердің кейбір түрлерінің шектеулі ұсынылуымен және карантиндік шаралардың қатаңдауы сауалнама нәтижелеріне әсер еткен негізгі факторларға айналды.

2020 жылғы тамызда инфляцияның сандық бағасы бір жыл бұрын 6,9%-ды құрады (57-график).

2020 жылғы тамызда өткен 12 айда бағаның неғұрлым жылдам өсуін байқаған респонденттердің үлесі 65%-ға дейін (маусымда-56%) айтарлықтай өсті. Бұл 2017 жылдан бергі ең жоғары көрсеткіш.

Айта кету керек, коронавирустық пандемиядан туындаған дағдарыс кезінде инфляциялық күтулер көрсеткіштерінің құбылмалылығы айтарлықтай өсті. Бұл Қазақстандағы және әлемдегі тұрақсыз эпидемиологиялық жағдайға, белгісіздіктің өсуіне және экономикалық жағдайдың нашарлауына байланысты респонденттер сентиментінің жиі өзгеруіне байланысты. Респонденттердің жауаптарына мамыр-маусымда шектеулер жеңілдегеннен кейін шілдеде карантинді қайта енгізу теріс әсер етті.

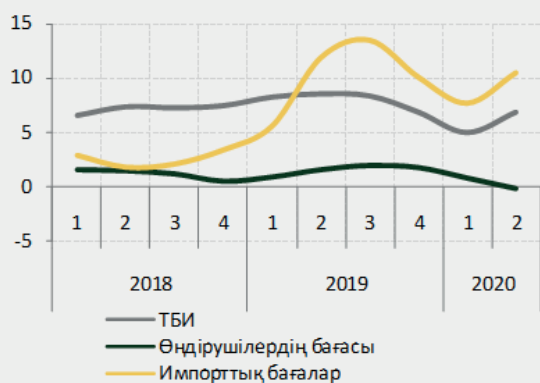
5- бокс. Дәрілік заттар мен жеке пайдаланылатын тауарларға баға белгілеу

Қазіргі уақытта Қазақстандағы фармацевтикалық құралдар нарығында дәрілік препараттарға референттік баға белгілеу¹¹ жүйесі жұмыс істейді. Реттеу көтерме және бөлшек саудада өткізуге жататын дәрілік заттар бойынша жеке және тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемін (МОМБП) және міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруды (МӘМС) көрсетуге арналған құралдар бойынша жеке жүргізіледі. Бағаларды мемлекеттік реттеу олардың құнына қарай регрессивті түрде белгіленетін дәрі-дәрмектер бойынша шекті бағалар мен үстеме бағаларды айқындау арқылы жүзеге асырылады. Айта кету керек, бұл баға жүйесі тек 2019 жылдан бастап жұмыс істейді, осы уақытқа дейін тек ГОМБП ұсынатын дәрі-дәрмектердің бағасы реттелді.

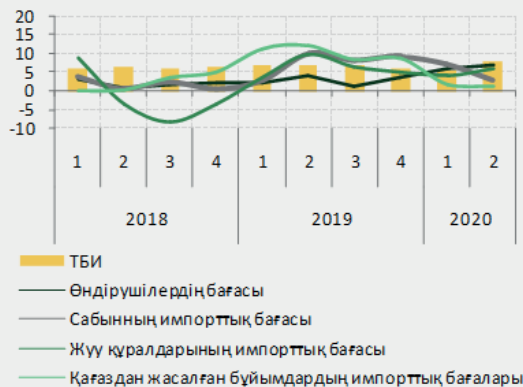
Фармацевтика саласындағы өндірістің тұрақты өсуіне қарамастан, ресурстардағы импорт үлесі елеулі болып қалуда (2019 жылдың қорытындысы бойынша дәрілік заттар ресурстарындағы импорт үлесі 51,8%-ды, витаминдер мен провитаминдер үлесі-97%-ды құрады). Қазақстан импортының көп бөлігін нақты көлемде 2019 жылдың қорытындысы бойынша Ресейден (32,6%), Қытайдан (15,7%), Үндістаннан (7%) және Германиядан (8,7%) сатып алды. Бұл ретте ЕО елдерінен әкелінетін дәрілік заттар дәрі-дәрмектерді негізгі жеткізуші елдерден (Ресей, Қытай, Үндістан) импортталатын дәрілермен салыстырғанда анағұрлым қымбат. Осының салдарынан Қазақстандағы дәрілік заттардың түпкілікті бағасы өндірушілердің бағасына, импорттық түсімдердің бағасына және мемлекет белгілейтін үстемеақыларға байланысты.

2020 жылғы екінші тоқсанда дәрілік заттарды өндірушілердің бағасы COVID-19 аурулары санының өсуі аясында дәрі-дәрмектерге сұраныстың артуына қарамастан жылдық дефляцияны көрсетті (1-график). Бұл ретте импорттық түсімдер бағасының өсуі байқалды, бұл фармацевтикалық құралдар бағасының өсуін жеделдетуге әкелді. Дәрілік заттардың импорты жарты жылдың қорытындысы бойынша заттай көріністе 16,5%-ға, құндық көріністе-19,3%-ға өсті. Ел бөлінісінде импорт құрылымы 2019 жылмен салыстырғанда айтарлықтай өзгерген жоқ, бұл ретте Қытай мен Үндістаннан дәрілік заттар 2019 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда айтарлықтай жоғары бағамен әкелінді. Мәселен, Қытайдан импортының нақты көлемі құндық көлемнің 47,2%-ға өсуі кезінде 33,5%-ға төмендеді, Үндістаннан дәрі-дәрмек импорты құндық бөліктің 32,7%-ға өсуі кезінде заттай көріністе небәрі 2,9%-ға өсті.

1-график. Фармацевтикалық құралдардың бағасы

2-график. Жеке пайдаланылатын тауарлардың бағасы

Жеке пайдаланылатын тауарларға баға белгілеу сыртқы бағалар негізінде қалыптасады, өйткені сабыннан басқа тауарлардың осы тобы бойынша ресурстардағы отандық өндірістің үлесі 2019 жылы 28%, қағаздан жасалған гигиена құралдары – 24% болды. 2019 жылы сусабын, ауыз қуысы гигиенасы құралдарын, жуу құралдарын, косметикалық құралдарды және басқа да жеке пайдаланылатын тауарларды тұтынудың 95%-дан астамы импорт есебінен қамтамасыз етілді.

2020 жылы COVID-19 – ның таралуы осы санаттағы тауарларға сұраныстың артуына әкелді, бұл 2020 жылғы бірінші жартыжылдықтың қорытындысы бойынша импорттың нақты көлемінің 2 есе өсуіне әсер етті (Ресейден импорттың өсуі 2,6 есе, импорттағы үлесі 83%). Бұл ретте құндық импорт 4,1%-ға қысқарды, бұл жуу құралдарына бағаларды қоспағанда, импорттық түсімдер бағасының өсуінің баяулауына әсер етті (2-график). **Демек, Қазақстанда коронавирус пандемиясы кезеңінде жеке гигиена тауарларының бағасы өсуінің жеделдеуі тұтынушылық сұраныстың артуы мен жуу құралдарына импорттық бағаның өсуіне байланысты.**

---

¹¹ Ұлттық Орталық Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2019 жылғы 19 сәуірдегі № ҚР ДСМ-42 бұйрығымен бекітілген Дәрілік заттардың бағаларын реттеу қағидаларына сәйкес дәрілік заттарға (ДЗ) референттік баға белгілеуді жүзеге асырады.

3.4. Еңбек нарығы

Қазақстанда коронавирус пандемиясының таралуына қарсы күрес үшін қабылданған шектеу шаралары еңбек нарығына айтарлықтай теріс әсер етуді жалғастыруда.

Жұмыссыздық 4,8% деңгейінде ұзақ сақталғаннан кейін 2020 жылғы екінші тоқсанда 5%-ға ұлғайды. Жұмыспен қамтылған халық саны 2016 жылдан бастап жұмыссыз халық санының 2,8%-ға (ж/ж) ұлғайған кезде жылдық мәнде 0,7%-ға қысқарды.

Жұмыспен қамтылған халықтың құрылымында жалдамалы қызметкерлердің (0,2%-ға, ж/ж), сондай-ақ өзін-өзі жұмыспен қамтыған халықтың (2,2%-ға, ж/ж) қысқаруы байқалды. ҰЭМ СК деректері бойынша жұмыспен қамтылған халықтың қысқаруымен қатар, 2020 жылғы екінші тоқсанда уақытша жұмыссыздар саны күрт өсті (58-график).

Осылайша, 2020 жылғы бірінші тоқсанда уақытша жұмыссыздар саны 129 мың адамды құрады, екінші тоқсанда уақытша жұмыссыздар саны 500 мыңнан асты.

Коронавирустық дағдарысқа байланысты жұмыссыздар санының күрт өсуі **жұмыспен қамту органдарына халықтың өтініштерінің өсуіне** себеп болды (59-график). Мәселен, 2020 жылғы мамырда жұмыспен қамту органдарына жүгінген халық саны 70 мыңнан асты, 2020 жылғы маусымда – 92 мың болды (2019 жылы өтінімдердің орташа саны 50 мыңнан аспады).

Салалық бөліністе қызметтің өзге түрлерін ұсыну бойынша саланы (мүшелік ұйымдардың қызметі, компьютерлер мен тұрмыстық техниканы жөндеу, жеке қызметтер көрсету) қоспағанда, нақты сектордың барлық салаларында жылдық мәнде жұмыспен қамтудың төмендеуі байқалды. Ең елеулі құлдырау өнерде, ойын-сауықта және демалыста (6,3%-ға), жылжымайтын мүлікпен операцияларда (5,7%-ға), әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету бойынша қызметте (4,3%-ға) байқалды. Мемлекеттік сектор салаларында жұмыспен қамтудың өсуі жалғасуда. Түркістан облысы мен Шымкент қаласын қоспағанда, өңірлер бөлінісінде жұмыспен қамтудың төмендеуі барлық өңірлерде байқалды.

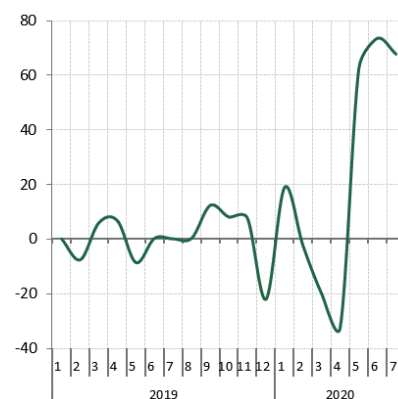
Ұлттық Банктің бағалауына сәйкес, ҰЭМ СК деректері негізінде **еңбек өнімділігі 2020 жылғы бірінші жартыжылдықта** экономика мен жұмыспен қамтуда жалпы қосылған құнның бір мезгілде төмендеуі жағдайында **қысқарды**. Бұл ретте нақты жалақы (шағын кәсіпорындарды есепке алмағанда) оң серпінді

58-график. Жұмыссыздық деңгейі және уақытша жұмыспен қамтылмаған халық

Дереккөзі: ҰЭМ СК

59-график. Халықты жұмыспен қамту органдарына жұмыс іздеп жүрген адам ретінде жүгінді, ж/ж, %

Дереккөзі: ҰЭМ СК

60-график. Еңбек өнімділігі және нақты жалақы, ж/ж жи-нақталған қорытынды, %

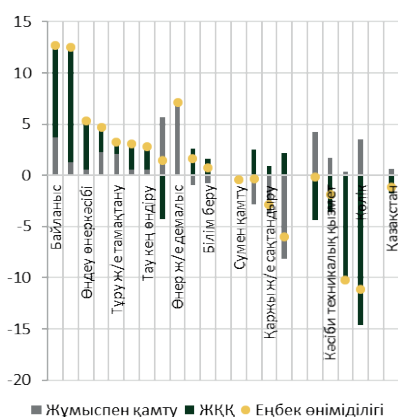
Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептері

көрсетеді (60-график). Нақты жалақының өсу қарқыны мемлекеттік сектор салаларында, ауыл шаруашылығында, тұру және тамақтану бойынша көрсетілетін қызметтерде, тау-кен өндіру және өңдеу өнеркәсібінде, осы секторларда ұсыныс тарапынан проинфляциялық тәуекелдерді құра отырып, еңбек өнімділігінің өсуінен асып түсуде.

Еңбек өнімділігінің қысқаруы көлік, сауда, қаржы және сақтандыру қызметінде, кәсіби және ғылыми-техникалық қызметте, әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету, сумен жабдықтау, денсаулық сақтау және басқа салаларда байқалды. Бұл ретте үшінші топтың салаларында (61-график) еңбек өнімділігінің төмендеуі жұмыспен қамтуды қысқарту жағдайында жалпы шығарылымның төмендеуінің нәтижесі болды. Бұл ретте, екінші топтың салаларында еңбек өнімділігінің төмендеуі жұмыспен қамтудың шығарылымның өсу қарқынынан озыңқы өсуінің салдары болды. Мемлекеттік басқару мен қорғанысты, білім беруді қоспағанда, бірінші топтың салаларында еңбек өнімділігінің өсуі жұмыспен қамтудың өсу қарқынынан шығарылымның озыңқы өсуі жағдайында байқалды.

3.5. Фискалдық саясат

61-график. 2020 жылғы 1-жартыжылдықта СЭҚ бойынша еңбек өнімділігі, %

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептері

*- жұмыспен қамтудың өзгеру қарқыны қарама-қарсы белгімен алынды, өйткені тұрақты ЖҚҚ-мен жұмыспен қамтудың ұлғаюы еңбек өнімділігінің төмендеуіне әкеледі

Ағымдағы жылы Қазақстанда коронавирустық инфекцияның таралуын тежеу жөніндегі шектеу шараларының әсерінен іскерлік белсенділіктің нашарлауы аясында салық-бюджет саясаты әлеуметтік бағытта болды.

Бұл әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қамсыздандыруға, білім беруге және денсаулық сақтауға арналған бюджет шығыстарының өсуімен қатар жүрді. Экономиканы қолдау және дағдарысқа қарсы шараларды жүзеге асыру шеңберінде Ұлттық қордан трансферттер айтарлықтай ұлғайтылды.

2020 жылғы қаңтар-шілдеде республикалық бюджет тапшылығы 2019 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 2,1 есе өсіп, 1,5 трлн теңге болды. Бюджет тапшылығының кеңеюі, бірінші кезекте, жылдық мәндегі кірістердің (11,2%-ға) ұлғаюымен салыстырғанда шығыстардың (23,1%-ға) озыңқы өсуіне байланысты.

2020 жылғы қаңтар-шілдеде бюджеттің мұнайлық емес тапшылығы (Ұлттық қордан берілетін трансферттерді есепке алмағанда, бюджет тапшылығы) 2019 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 80,8%-ға өсіп, 5,1 трлн теңге болды (62-график).

2020 жылғы қаңтар-шілдеде Ұлттық қордан 3,6 трлн теңге сомасында кепілдендірілген трансферт бюджетке жіберілді, ал 2019 жылы кепілдендірілген трансферт 1,7 трлн теңге және 370 млрд теңге сомасында нысаналы трансферт болды (2020 жылы Ұлттық қордан кепілдендірілген трансферт 4,8 трлн теңге көлемінде жоспарланған).

2020 жылғы қаңтар-шілдеде республикалық бюджеттің кірістері өткен жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда 11,2%-ға ұлғайып, 6,7 трлн теңгені құрады (62-график). Өсімнің негізгі себебі ресми трансферттердің 67,5%-ға ұлғаюы болды (бюджет кірістеріндегі үлес 58,7% құрады).

Бұл ретте 2020 жылғы қаңтар-шілдеде 2019 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда коронавирустың таралуына қарсы күрес шеңберінде енгізілген шектеу шаралары және экономикалық белсенділіктің төмендеуі аясында **салық түсімдері** (25,9%-ға) және негізгі капиталды сатудан түсетін түсімдер (80,3%-ға) **төмендеді**.

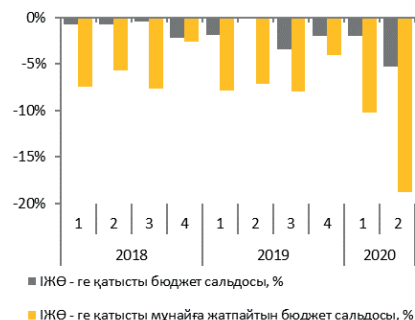
Салық түсімдерінің төмендеуі ҚР Үкіметінің бизнесті және халықтың кірістерін қолдау жөніндегі шаралары нәтижесінде орын алды, оның шеңберінде 2020 жылғы 1 сәуір мен 1 қазан аралығында экономиканың неғұрлым зардап шеккен секторларындағы шағын және орта бизнес субъектілері (бөлшек сауда, жүк автомобиль көлігі, әуежайлардың қызметі, мейрамхана бизнесі, кинотеатрлар, консалтинг, туристік қызмет, білім беру, жеке медициналық ұйымдар, жылжымайтын мүлікпен операциялар, санаторий-курорттық қызмет, театр және концерттік

қызмет, шаштараздар мен сұлулық салондары) еңбек ақы төлеу қорынан (жеке табыс салығы, әлеуметтік салық, МӘМС және зейнетақы жарналары) салықтан және басқа да міндетті төлемдерден босатылған.

Ірі кәсіпкерлік субъектілері (бөлшек сауда, әуе жолаушылар көлігі, қонақ үй бизнесі, жылжымайтын мүлікпен жасалатын операциялар) сондай-ақ жоғарыда көрсетілген салықтар мен аударымдардан босатылған, бірақ неғұрлым қысқа мерзімге 2020 жылғы 1 сәуір мен 1 шілде аралығында. Эпидемияға қарсы іс-шараларға тартылған қызметкерлердің үстемеақылары, акциялары еңбекақы төлеу қорынан барлық салықтар мен әлеуметтік төлемдерден қосымша босатылды.

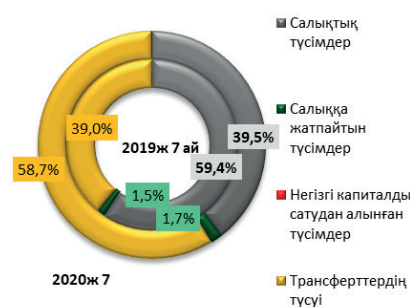
Салықтық емес түсімдердің 26,3%-ға өсуі мемлекеттік меншіктің мемлекеттік пакеті бойынша дивидендтердің едәуір ұлғаюына байланысты (63-график).

62-график. Республикалық бюджеттің жалпы және мұнайлық емес тапшылығы, %

Дереккөзі: ҚР Қаржымині, ҚРҰБ есептері

63-график. Республикалық бюджет кірістерінің құрылымы

Дереккөзі: ҚР Қаржымині

2020 жылғы қаңтар-шілдеде республикалық бюджет шығындары өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 23,1%-ға ұлғайып, 7,7 трлн теңгені құрады. Зейнетақы, жәрдемақы және АӘК индекстеу аясында өсуі 22,5% құраған әлеуметтік көмек және әлеуметтік қамтамасыз ету шығыстары (үлесі – 28,6%) дәстүрлі түрде республикалық бюджет шығындарының өсуіне негізгі үлес қосты. Денсаулық сақтауға жұмсалатын шығындардың өсуі (38,9%-ға, үлесі-12,1%) короновирустың таралуына қарсы күрес шеңберінде эпидемияға қарсы іс-шаралар жүргізуге (медицина және басқа да қызметкерлерге қосымша ақы төлеу, медициналық модульдік кешендер салу, короновирусты анықтау үшін зертханалық жабдықтар мен тест-жүйелер, жеке қорғану құралдарын, дезинфекциялау құралдарын, дәрілік заттар мен медициналық бұйымдарды сатып алу) байланысты. Сондай-ақ, педагогтердің еңбекақысының өсуі аясында білім беруге арналған шығыстардың – 44,4%-ға (үлесі – 6,3%), ресми трансферттер – 34,4%-ға (үлесі-17,3%), борышқа қызмет көрсету-18,9%-ға (үлесі-7,5%) өскені байқалды.

6-бокс. Мемлекеттік борышқа байланысты емес фискалдық қағидалардың сақталуын талдау

Қазіргі уақытта мынадай фискалдық қағидалар бар:

1. Республикалық бюджеттің мұнайлық емес тапшылығы 1-кестеде көрсетілген мәндерден аспауы тиіс.
2. ҚР Ұлттық қорынан (бұдан әрі – ҚР ҰҚ) республикалық бюджетке кепілдендірілген трансферттің мөлшері тіркелген болып табылады және 2019-2021 жылдары 2,7 трлн теңге деңгейінде анықталды, 2022 жылдан бастап 2 трлн теңгеге дейін төмендету жоспарланған. ҚР ҰҚ-нан нысаналы трансферттер ҚР Президентінің шешімі бойынша ғана бөлінеді.
3. ҚР ҰҚ қаражатының төмендетілмейтін қалдығы тиісті жылдың соңына ІЖӨ-нің болжамды мәнінің 30% деңгейінде айқындалған.
4. Үкіметтің сыртқы борышының (мемлекет кепілдік берген сыртқы борышты ескере отырып) және квазимемлекеттік сектордың сыртқы борышының көлемі ҚР ҰҚ валюталық активтерінің жалпы мөлшерінен аспауға тиіс.
5. Мемлекеттік борышқа қызмет көрсету және оны өтеу бойынша шығыстар ҚР ҰҚ трансферттерін қоса алғанда, республикалық бюджет кірістерінің 15%-ынан аспауы тиіс.

Ағымдағы талдау шеңберінде мемлекеттік және квазимемлекеттік борышқа байланысты емес алғашқы үш қағиданың сақталуы қаралды.

1-кесте. ҚР Ұлттық қорының қаражатын қалыптастыру және пайдалану тұжырымдамасына (бұдан әрі – тұжырымдама) сәйкес бекітілген 2017-2025 жылдарға арналған республикалық бюджеттің мұнайлық емес тапшылығының шекті мәндері, Республикалық бюджет туралы заң жобасынан (бұдан әрі – РБ туралы заң) мұнайлық емес тапшылықтың мәні және ҚР әлеуметтік-экономикалық даму болжамы (бұдан әрі – ӘЭДБ), ІЖӨ-ге шаққандағы %

	2017г.	2018г.	2019г.	2020г.	2021г.	2022г.	2023г.	2024г.	2025г.
Тұжырымдамадан мұнайлық емес тапшылық	9,3	7,4	7-8,5	7,0	6,6	6,5	6,4	6,1	6,0
РБ туралы заң жобасынан және ӘЭДБ-дан мұнайлық емес тапшылық	-	-	-	10,8	9,1	6,3	5,5	-	-

1. 2025 жылға дейінгі Республикалық бюджеттің мұнайлық емес тапшылығының лимиттері

Мұнайлық емес және жалпы тапшылықтың тығыз байланысы жалпы тапшылықтың серпініне бастапқы талдау жүргізу қажеттілігін болжайды. Соңғы бес жыл ішінде республикалық бюджеттің жалпы тапшылығы ІЖӨ-нің 1-3% шегінде қалыптасады. Осындай шектерде жалпы тапшылықтың қалыптасуы бюджеттің кіріс бөлігіндегі ҚР ҰҚ трансферттерінің жоғары үлесімен түсіндіріледі. 2015-2019 жылдары ҚР ҰҚ трансферттерінің үлесіне республикалық бюджеттің жалпы кірістерінің 29-46%-ы тиесілі болды.

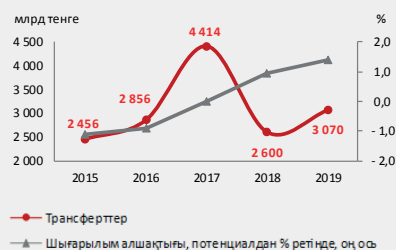
Анықтама үшін. 2020-2022 жылдарға арналған РБ туралы заңға енгізілген соңғы өзгерістерге сәйкес трансферттер 2020 жылғы бюджеттің жалпы кірістерінің 40,7% құрайды.

1-график. Республикалық бюджеттің тапшылығы және мұнайлық емес тапшылық, ІЖӨ-ден %-бен

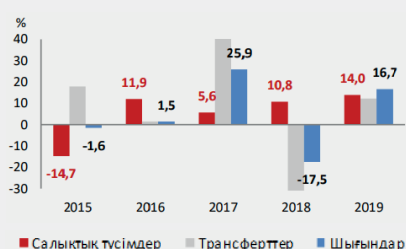
*-2018 жылы мәлімделген 7,0-8,5% диапазоннан мұнайлық емес тапшылық бойынша мақсаттың орташа мәні есептелді
 **2020 жылғы мәндер Үкіметтің болжамы болып табылады
 Дереккөзі: ҚР Қаржымині, ПСЭР на 2020-2022 жылдарға арналған ӘЭДБ

2-график. ҚР ҰҚ-дан трансферттер және шығарылымның бұзылуы

Дереккөзі: ҚР ҰБ, ҰЭМ СК, ҚР ҰБ есептері
 млрд теңге

3-график. Салықтық түсімдер, ҚР ҰҚ трансферттері және бюджет шығындары, ж/ж нақты мәнде

Дереккөзі: ҚР ҚАРЖЫМИНИ, ҚР ҰБ есептері

Сонымен қатар, жалпы тапшылықтың төмен деңгейіне қарамастан, мұнайлық емес тапшылық жекелеген кезеңдерде өзінің нысаналы мәндерінен асып, сол кезеңде ІЖӨ-нің 7%-ынан төмен түспеді. Сонымен, нақты қалыптасқан мұнайлық емес тапшылықтың нысаналы мәннен едәуір асып кетуі байқалды – 2017 жылы ІЖӨ-нің тиісінше 9,3%-ына қарсы ІЖӨ-нің 12,7%-ы. 2019 жылы мұнайлық емес тапшылық ІЖӨ-нің 7,9% құрады және ІЖӨ-нің 7,0-8,5% нысаналы диапазонның шегінде болды. Бұл ретте осы нысаналы диапазон 2019 жылы бекітілді, ал бұрын жоспарланған мән ІЖӨ-нің 7,2%-ын құрады (1-график).

2. 2019-2021 жылдары ҚР ҰҚ-дан республикалық бюджетке кепілдендірілген трансферттің тіркелген мөлшері, кейіннен 2022 жылдан бастап 2 трлн теңгеге дейін төмендетумен

ҚР ҰҚ-дан кепілдендірілген трансферттің мөлшері кезең-кезеңімен ұлғая жағына мерзімді түрде қайта қаралады. 2018-2020 жылдарға арналған жыл сайынғы кепілдендірілген трансферттердің мөлшері бастапқы бекітілгеннен кейін (2,6 трлн теңге – 2018 жылы, 2,3 трлн теңге – 2019 жылы, 2,0 трлн теңге – 2020 жылы) олардың көлемі 2018 жылдан бастап жыл сайын қайта қаралады. 2019 жылы кепілдік берілген трансферттің кезекті қайта қаралуы болды, оның мөлшері 2019-2021 жылдарға 2,7 трлн теңге сомасында бекітілді. Экономикалық белсенділіктің төмендеуі кезеңінде ҚР ҰҚ-дан алулардың өсуі фискалдық саясаттың контрциклдық сипатын көрсетеді және жекелеген факторлардың экономикалық белсенділікке теріс әсерін жеңілдетуге ықпал етеді. Сонымен бірге, ҚР ҰҚ-дан берілетін трансферттер мөлшері экономика өзінің әлеуетті мәндерінен жоғары болған кезеңдерде ұлғайды (2-график). 2019 жыл фискалдық саясаттың циклдік сипаты туралы мысал болады. Мұнай баға белгілеу барреліне 60 АҚШ долларынан жоғары қалпына келтірілгеннен кейін, экономикалық белсенділіктің 3,8-4,5% диапазонындағы оң серпінімен қоса, 2019 жылы нақты салық түсімдері 14%-ға өсті. Дегенмен, салық түсімдерінің жоғары өсуіне қарамастан, 2019 жылы кірістердің өсу қарқыны шығындардың өсу қарқынынан төмен болды (3-график).

Анықтама үшін. 2017-2019 жылдары бюджет баптары бөлігінде денсаулық сақтаудағы нақты шығындардың өсуі орта есеппен 8,4%-ды, әлеуметтік қамсыздандыруда-25,4%-ды құрады. Өз кезегінде, республикалық бюджет шығындарының жалпы көлеміндегі әлеуметтік қамтамасыз етуге арналған шығындардың үлесі 2015 жылғы 23,6%-дан 2019 жылы 28,5%-ға дейін өсті.

2020 жылы 2,7 трлн теңгеден 4,8 трлн теңгеге дейінгі трансферттерді қайта қарау вирустық індеттің таралуына байланысты сыртқы және ішкі жағдайлардың нашарлауы нәтижесінде орын алды. Бұл ретте 2019 жылға қарағанда ҚР ҰҚ-дан трансферттер көлемінің артуы, фискалдық тәртіптің болмауына қарамастан, коронавирус салдарларының теріс әсерін жеңілдетуге бағытталған контрциклдық саясатты іске асырумен байланысты.

3. ҚР ҰҚ қаражатының төмендетілмейтін қалдығы ІЖӨ-нің 30% деңгейінде

Соңғы бес жыл ішінде алулардың түсімдерден асып кетуі нәтижесінде ҚР ҰҚ қаражаты долларлық мәнде, 2019 жылды қоспағанда, төмендейтін траекторияны көрсетті. Дегенмен, ҚР ҰҚ қаражатының ІЖӨ-нің 30% деңгейіндегі төмендетілмейтін қалдығы бойынша қағида ҚР ҰҚ қаражатының едәуір бөлігі долларлық құралдарға шоғырланғандықтан және теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуі осы қағиданы сақтауға ықпал ететіндіктен орындалады. Мәселен, 2015 жылы көрсеткіштің ІЖӨ-ден

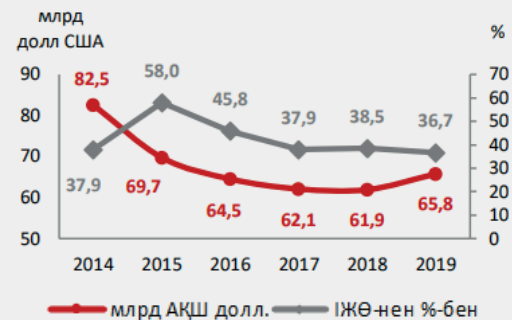
58,0%-ға дейін елеулі ұлғаюы байқалды, сол кезеңде теңгенің АҚШ долларына қатысты айырбастау бағамының 86,5%-ға әлсіреуімен қатар жүрді, алайда долларлық мәнде ҚР ҰҚ қаражаты 2014 жылға қарай 15,5%-ға қысқарды. Өз кезегінде, 2018 жылы айырбастау бағамының 2017 жылға қарағанда 15,6%-ға әлсіреуіне қарамастан, ҚР ҰҚ қаражаты аздап төмендеді (4-график).

Осылайша, қаралып отырған фискалдық ережені сақтау айтарлықтай дәрежеде теңгенің айырбастау бағамының серпініне негізделген.

Мемлекеттік қарызға байланысты емес үш фискалдық қағиданы талдауды қорытындылай келе, мыналарды атап өтуге болады:

- бюджеттің мұнайлық емес тапшылығы 7%-дан жоғары мәндерде қалып отыр және фискалдық қағида шеңберінде оны біртіндеп төмендету үрдісі жоқ. Өз кезегінде, республикалық бюджеттің жалпы тапшылығы ІЖӨ-нің 3%-ынан аспайды, алайда оның төмен мәндері бюджеттің кіріс бөлігіндегі трансферттердің жоғары үлесімен байланысты;
- ҚР ҰҚ-дан республикалық бюджетке кепілдендірілген трансферт сомасы фискалдық тәртіптің төмен деңгейін айғақтай отырып, мерзімді түрде ұлғаю жағына қарай қайта қаралады. Бұдан басқа, трансферттер көлемін арттыру жағына қарай қайта қарау жекелеген жылдардағы фискалдық саясаттың циклдық сипаты туралы белгі бере отырып, экономика өзінің әлеуетті өсу қарқынынан жоғары болатын кезеңдерде орын алады;
- ҚР ҰҚ қаражатының ІЖӨ-ден 30% деңгейінде төмендетілмейтін қалдық қағидасы орындалуда, алайда бұл айтарлықтай дәрежеде теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуіне байланысты. Бұл ретте, 2019 жылды есептемегенде, долларлық мәнде қаражаттың қысқару үрдісі байқалады.

4-график. ҚР ҰҚ қаражаты, кезең соңында

Дереккөзі: ҚР ҰБ, ҰЭМ СК, ҚР ҰБ есептері
ІЖӨ-ден %-бен

НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР МЕН ҰҒЫМДАР

Базалық инфляция – бұл әкімшілік, оқиғалар мен маусымдық сипаттағы жекелеген факторлардың әсерінен бағаның қысқа мерзімді біркелкі емес өзгеруін болдырмайтын инфляция. Базалық мөлшерлеме – ақша нарығындағы номиналды банкаралық пайыздық мөлшерлемелерді реттеуге мүмкіндік беретін Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының негізгі құралы. Базалық мөлшерлеменің деңгейін белгілей отырып, Ұлттық Банк орта мерзімді кезеңде баға тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі мақсатқа қол жеткізу үшін ақша нарығының таргеттелетін (нысаналы) банкаралық қысқа мерзімді мөлшерлемесінің нысаналы мәнін айқындайды.

Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы – өндіріс процесінде ұзақ уақыт бойы пайдаланылатын қаржылық емес активтердің өсуі. Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы мынадай компоненттерді қамтиды: а) істен шығуды шегергендегі жаңа және қолданыстағы негізгі қорларды сатып алу; б) өндірілген материалдық активтерді ірі жақсартуға арналған шығындар; в) өндірілмеген материалдық активтерді жақсартуға арналған шығындар; г) өндірілмеген шығындарға меншік құқығын беруге байланысты шығыстар.

Ішкі жалпы өнім (ІЖӨ) – пайдаланылған өндіріс факторларының ұлттық тиістілігіне қарамастан тұтыну, экспорт және жинақтау үшін мемлекет аумағындағы экономиканың барлық салаларында бір жыл ішінде өндірілген барлық түпкілікті тауарлар мен қызметтердің нарықтық құнын көрсететін көрсеткіш.

Ақша базасы Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналымға шығарған қолма-қол ақша, банктердің аударылатын және басқа да депозиттері, банктік емес қаржы ұйымдарының аударылатын депозиттері және Ұлттық Банктегі теңгедегі мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың ағымдағы шоттары.

Ақша массасы (М3) Ұлттық Банк пен банктер баланстарының шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және ұлттық және шетел валютасындағы банктік емес заңды тұлғалар-резиденттер мен халықтың аударылатын және басқа депозиттерінен тұрады.

Экономиканы долларландыру – бұл шетел валютасы (көбінесе АҚШ доллары) ел ішінде немесе оның экономикасының жекелеген секторларында операцияларды жүзеге асыру үшін қолданыла бастайтын жағдай, ұлттық валютаны ішкі ақша айналымынан шығарып, жинақтау құралы, құн өлшемі және төлем құралы ретінде әрекет етеді.

Инфляция – тауарлар мен қызметтер бағасының жалпы деңгейін арттыру. Қазақстанда инфляция тұтыну бағаларының индексімен өлшенеді.

Тұтыну бағаларының индексі – халық тұтыну үшін сатып алатын тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге бағалардың жалпы деңгейінің өзгеруі. Инфляцияны есептеуге арналған Қазақстанның тұтыну қоржыны үй шаруашылықтары шығыстарының құрылымын көрсетеді және халықты тұтынуда ең көп үлес салмақты алатын тауарлар мен көрсетілетін қызметтерді қамтиды, ТБИ ағымдағы кезең бағаларындағы тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің тіркелген жиынтығы құнының алдыңғы (базистік) кезең бағаларындағы оның құнына қатынасы ретінде есептеледі. Индексті Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті есептейді.

Композиттік индикатор – экономиканың нақты секторының қысқа мерзімді даму үрдістерін көрсету үшін қызмет ететін қорытындылаушы индикатор. Озу қасиетіне ие бола отырып, композиттік индикатор циклдік өзгерістерді көрсету және экономикадағы көтерілістер мен құлдырау басталған және өзгерген кезде бұрылыс нүктелерін анықтау үшін қолданылады, Композиттік индикатор Ұлттық Банк жүргізетін конъюнктуралық зерттеулердің қатысушылары болып табылатын кәсіпорындарға пікіртерім жүргізу нәтижелерінің негізінде қалыптастырылады.

Кері РЕПО – алдын ала белгіленген баға бойынша белгілі бір мерзімнен кейін кері сату міндеттемесімен бағалы қағазды сатып алу мәмілесі, Ұлттық Банк Ұлттық Банктің кепілмен қамтамасыз ету тізбесіне сәйкес бағалы қағаздар кепілімен банктерге теңгелік өтімділікті беру мақсатында кері РЕПО операцияларын жүргізеді. Ашық нарық операциялары – базалық мөлшерлемеге жақын пайыздық мөлшерлемелердің деңгейін қалыптастыру мақсатында ақша нарығындағы өтімділікті ұсыну немесе алып қою үшін Ұлттық Банктің аукциондар нысанындағы тұрақты операциялары.

Тұтынушы себеті – бұл адамның немесе отбасының айлық (жылдық) тұтынуының типтік деңгейі мен құрылымын сипаттайтын тауарлар мен қызметтер жиынтығы. Мұндай жинақ қолданыстағы бағалардағы тұтыну себетінің құнына сүйене отырып, ең төменгі күнкөріс деңгейін есептеу үшін қолданылады. Тұтыну себеті сонымен қатар тұтынудың есептік және нақты деңгейлерін салыстыру базасы, сондай-ақ валюталардың сатып алу қабілетін анықтауға негіз болады.

Тікелей РЕПО – алдын ала белгіленген баға бойынша белгілі бір мерзімнен кейін кері сатып алу міндеттемесімен бағалы қағазды сату мәмілесі, Ұлттық Банк артық теңгелік өтімділікті алу мақсатында тікелей РЕПО операцияларын жүргізеді.

Шығарылым алшақтығы. Әлеуетті шығарылымның пайызымен көрсетілген ІЖӨ ауытқуы. Белгілі бір уақыт аралығында нақты ІЖӨ мен әлеуетті ІЖӨ арасындағы айырмашылықты білдіреді. Елде пайдаланылатын ресурстардың тиімділігін көрсететін индикатор ретінде қызмет етеді. Нақты шығарылым әлеуетті шығарылымнан асып кеткен жағдайда (оң алшақтық), өзге де тең жағдайларда, экономиканың қызып кетуіне байланысты бағаның өсу қарқынын жеделдету үрдісін қалыптастыру күтіледі.

НЕГІЗГІ ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ

б.т. – базистік тармақ

ІЖӨ – Ішкі жалпы өнім

ИИДМБ – Индустриялық-инновациялық дамудың мемлекеттік бағдарламасы

ЖЖМ – жанар-жағармай материалдары

МБҚ – мемлекеттік бағалы қағаздар

ЕО – Еуропалық Одақ

ЕОБ – Еуропалық орталық банк

ТБИ – тұтыну бағаларының индексі

КС МНЭ – Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

ҚҚБ – Қазақстан қор биржасы

ҚТҚ – «Қазақстанның тұрақтылық қоры» АҚ

ҚЭИ – қысқа мерзімді экономикалық индикатор

ҚРҰБ – Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

ҚҚС – қосылған құн салығы

МӨЗ – мұнай өңдеу зауыты

ОПЕК – мұнай экспорттаушы елдер ұйымы

Ресстат – Ресей Федерациясы мемлекеттік статистикасының федералдық қызметі

НТАБ – нақты тиімді айырбастау бағамы

ХВҚ – Халықаралық валюта қоры

ЕТЖ – ең төменгі жалақы

Млрд – миллиард

Млн – миллион

ҰЭМ – Ұлттық экономика министрлігі

ҚР АШМ – Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі

ЭДМ – Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі

ТШО – Теңізшевройл

РФ ОБ – Ресей Федерациясының Орталық Банкі

ФАО – Біріккен ұлттардың азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымы

ФРЖ – Федералды резервтік жүйе

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ